

«ՎԵՐԻՏԱՍ» զալցբուրգյան սկզբունքների հիման վրա կրթության 3-րդ մակարդակի կառուցվածքային զարգացում» ԵՄ Տեմպուս դրամաշնորհային ծրագրի շրջանակներում 2015 թվականի սեպտեմբերի 9-ին ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի նիստերի դահլիճում տեղի ունեցավ աշխատաժողով՝ նվիրված ՀՀ-ում ասպիրանտական կրթության բարեփոխման խնդիրներին:

Ասպիրանտական կրթության բարեփոխման հարցերը ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի օրակարգում

Աշխատաժողովին ներկա էին ՀՀ ԳԱԱ նախագահ ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը, ՀՀ ԳԱԱ գիտակրթական միջազգային կենտրոնի տնօրեն Ալբերտ Սարգսյանը և աշխատակիցներ, ՀՀ ԳԱԱ նախագահության անդամներ, ՀՀ ԳԱԱ գիտական կազմակերպությունների գիտական քարտուղարները, ինչպես նաև հյուրեր այլ բուհերից և կազմակերպություններից: Հրավիրված բանախոսներն էին ՀՀ բարձրագույն որակավորման հանձնաժողովի փոխնախագահ Ատոմ Մխիթարյանը և ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության մասնագիտական կրթության քաղաքականության մշակման բաժնի պետ Էդգար Ալեքսանյանը:

Ողջույնի խոսքով հանդես եկավ ԳԱԱ նախագահ ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը: Այնուհետև զեկույցով հանդես եկավ ՀՀ ԳԱԱ ԳՎՄԿ արտաքին կապերի բաժնի պետ Արուսյակ Հարությունյանը, որը ներկայացրեց «Վերիտաս» ծրագրի ընթացքը և ձեռք բերված արդյունքները: ՀՀ ԲՈՂ-ի փոխնախագահ Ատոմ Մխիթարյանը զեկույցեց ՀՀ աստիճանաշնորհման համակարգի բարեփոխումների մասին, իսկ Էդգար Ալեքսանյանը ներկայացրեց ասպիրանտուրայի ընդունելության և ուսուցման նոր կարգի նախագիծը:

Աշխատաժողովի երկրորդ մասում հաղորդմամբ հանդես եկավ ՀՀ ԳԱԱ մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտի տնօրեն Արսեն Առաքելյանը և ներկայացրեց ասպիրանտական մասնագիտական կրթության ռազմավարական զարգացման ծրագիրը: Աշխատաժողովի վերջում ամփոփիչ խոսքով հանդես եկավ ՀՀ ԳԱԱ ասպիրանտուրայի բաժնի պետ Կարինե Բեգոյանը, որը պատասխանեց նաև գիտքարտուղարներին հետաքրքրող հարցերին:

«Հորիզոն 2020» տեղեկատվական օր ՀՀ ԳԱԱ-ում

«Հորիզոն 2020»-ը Եվրամիության հետազոտությունների և նորարարության խոշորագույն ծրագիրն է՝ շուրջ 80 մլրդ եվրո բյուջեով, որը նախատեսված է 2014-2020 թթ. համար: Լինելով համաեվրոպական գիտահետազոտական և նորարարական նախագծերի ֆինանսավորման հիմնական գործիքը՝ այն բաց է նաև աշխարհի այլ երկրների, ներառյալ Հայաստանի, գիտահետազոտական կազմակերպությունների և ձեռնարկությունների մասնակցության համար: «Հորիզոն 2020»-ը համատեղում է հետազոտությունները և նորարարությունը՝ շեշտը դնելով գիտության գերազանցության, արդյունաբերական առաջատարության և հասարակական մարտահրավերներին հակազդելու վրա:

Ս.թ. հուլիսին ՀՀ ԳԱԱ նախագահության մասնակցությամբ INCONET EaP-«Գիտության, տեխնոլոգիաների և նորարարության ոլորտում համագործակցության ցանց Արևելյան գործընկերության երկրների համար» նախագծի շրջանակներում ՀՀ ԳԱԱ-ում անցկացվեցին «Հորիզոն 2020»-ին նվիրված տարածաշրջանային տեղեկատվական օր և Ազգային կոնտակտային անձանց (ԱԿՏ) թրեյնինգ-սեմինար: Միջոցառումը կազմակերպվել էր Եվրահանձնաժողովի կողմից ֆինանսավորվող INCONTACT2020 և INNOVER-EAST նախագծերի հետ համատեղ:

Միջոցառումների հիմնական նպատակն էր նպաստել Հայաստանի և Արևելյան գործընկերության անդամ այլ երկրների գիտական համության և այլ շահառու կազմակերպությունների ներկայացուցիչների իրազեկության բարձրացմանը Հորիզոն 2020-ին մասնակցության հնարավորությունների վերաբերյալ, ինչպես նաև այլ երկրներում գործող ազգային կոնտակտային անձանց ցանցերի անդամների հմտությունների զարգացմանը:

Երկօրյա միջոցառումներին ընդհանուր առմամբ ներկա էին շուրջ 150 մասնակից, որոնցից մոտ 30-ը ներկայացնում էին ԵՄ և Արևելյան գործընկերության

10 տարբեր երկրներ: Ներկայացվեց 18 զեկույց:

Տեղեկատվական օրվա թեմատիկ ուղղվածությունները էներգետիկական և բնապահպանական հետազոտություններն էին, և ներկայացվեցին Հորիզոն 2020-ի 2016-2017թթ. հայտարարվելիք մրցույթների թեմաները:

Միջոցառմանը զեկույցվեց նաև ձեռնարկությունների եվրոպական ցանցի գործունեության վերաբերյալ, որին անդամակցում են ավելի քան 600 կազմակերպություններ: Այս տարի ցանցին միացել է նաև ԳԱԱ-ն՝ Փոքր և միջին ձեռնարկությունների զարգացման ազգային կենտրոնի հետ ներկայացված համատեղ նախագծի շրջանակներում:

Դա հնարավորություն կտա հայկական գիտահետազոտական կազմակերպություններին և գիտատար ձեռնարկություններին լիարժեք օգտվելու ցանցի կողմից տրամադրվող ծառայություններից, մասնավորապես տեխնոլոգիաների փոխանցման ոլորտում:

ԱԿՏ սեմինարի ընթացքում արծարծվեցին «Հորիզոն 2020»-ի շրջանակներում հաջող առաջարկ կազմելու հմտությունների, ծրագրի տեխնիկական և ֆինանսավարական խնդիրներին վերաբերող հարցեր, ինչպես նաև ներկայացվեց Արևելյան գործընկերության այլ երկրներում ԱԿՏ ցանցի գործունեության կազմակերպման փորձը:

Միջոցառումների շարքում հուլիսի 8-ին անցկացվեց նաև ՀՀ ԳԱԱ Գիտության զարգացման հիմնադրամի մասնակցությամբ INNOVER-EAST նախագծի առաջին միջազգային գիտաժողովը՝ նվիրված էներգախնայողության և վերականգնվող էներգիայի ոլորտում նորարարության խնդիրներին: Գիտաժողովին ներկայացվեցին Արևելյան գործընկերության հինգ երկրներում էներգախնայողության և վերականգնվող էներգիայի ոլորտում նորարարության իրավիճակի վերաբերյալ իրականացված հետազոտությունների արդյունքները, ինչպես նաև կլոր սեղանի շուրջ քննարկվեցին նորարարական մթնոլորտի բարելավմանն ուղղված հնարավոր միջոցառումները:

Ձեզ վիճակվե՞լ է մաճառ խմել Արգիշտի թագավորի անձնական բաժակով

Ուղիղ կես դար առաջ՝ 1969 թվականին, Երևան էին ժամանել աշխարհի տարբեր երկրներից մշտնապես հնագետներ, սեպագրագետներ՝ Երեւունիի տոնակատարության կապակցությամբ: Երբ զեկույցումներն ավարտվեցին, թանգարանի տնօրեն Լ. Բարսեղյանը խնդրեց մասնակիցներին մատել ավտոբուսները և ուղևորվել Գառնի, որտեղ հյուրերին անակնկալներ էին սպասում: Ճաշկերույթը ոչ թե ակադեմիայում, այլ բնության գրկում՝ Գառնիում: Եվ ապա այն, որ իտալացի պրոֆեսոր Սալվինիին հյուրերին ներկայացրեց ֆրանսիական դպրոցի աշակերտուհի 10 տարեկան Հասմիկին, որ հոր հետ միասին սեպագրեր էր սովորել և կարողացել էր նշանավոր գիտնականներ Պիոտրովսկու, Դյակոնովի, Իվանովի, Գամկրելիձեի, Սալվինիի ներկայությամբ: Այդ առիթով իտալացին գրել էր. «Ես սիրեցի Հայաստանը, այն տաղանդների երկիր է, 10 տարեկանները սեպագրեր են կարդում»:

Իսկ երկրորդ անակնկալը թանգարանում էր: Լավրենտի Բարսեղյանը դիմեց հյուրերին.

- Ձեզ վիճակվե՞լ է արդյոք խմել որևէ թագավորի անձնական բաժակով, որը ապրել է մեզանից մոտ 3 հազար տարի առաջ:

Խոսքը ուրարտական թագավոր Արգիշտի Ա-ի մասին է, որի անձնական թասը ցուցադրվում է ցուցափեղկում: Համոզվելու համար սեպագրագետները կարող են կարդալ Ar-gis-ti: Հիմա ձեզ կմատուցենք այդ թասով մաճառ:

Երբ բոլորը հերթ կանգնեցին, սկսեցին հարցնել՝ ի՞նչ բան է մաճառ: Մեկը թարգմանեց մալատոն վին: Այնքան դուր եկավ այդ խմիչքը, որ շատերը երկրորդ-երրորդ անգամ վայելեցին մաճառը, մինչև սպառվեց տակառիկը: Այս արտակարգ ճաշկերույթի մասին երկար տարիներ խոսում էին Մոսկվայում, Լենինգրադում և արտասահմանում:

Եթե ես այս տողերը չգրեի, ապա անհայտ կմնար զեղեցիկ այդ նախաձեռնությունը, որովհետև միակ կենդանի մարդը այդ օրերից ես եմ մնացել:

Ներսես ՄԿՐՏՅԱՆ
Բանասիրության դոկտոր, պրոֆեսոր

Մեր մասին՝ առավել հանգամանորեն

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՆՈՄ» ԾՐԱԳԻՐՆ ԱՆՀԵՐԵԼԻ ՓԱՍՏԵՐ ԿՏԱ

Սարդու և շինականգի գենոմները մոտավորապես 95 տոկոսով նման է: Իսկ մարդկանց գենոմը միմյանցից ավելի քիչ է տարբերվում. 99.99 տոկոս նմանություն կա: Ունենք, գուցե, մտածեն՝ 99.99 ամբողջացնելով՝ կարող ենք ասել, որ մենք միմյանցից գրեթե չենք տարբերվում: Բայց եթե հաշվի առնենք, որ մարդու գենոմը պարունակում է մոտ 3 մլրդ նուկլեոտիդ, ապա 0.01 տոկոս տարբերությունը նշանակում է 4-5 մլն նուկլեոտիդի տարբերություն: Ահա և տարբերության մեծությունը:

«Բոլորս ունենք մույն գեները: Միայն թե գեներում նուկլեոտիդային հաջորդականություններում տարբերություններ կան: Այդ տարբերությունները կոչվում են պոլիմորֆիզմներ կամ մուտացիաներ: Պոլիմորֆիզմները, ինչպես նաև արտաքին միջավայրի ազդակները, պայմանավորում են մարդկանց իրարից տարբեր լինելը՝ մաշկի, հաշքերի գույնը, հասակը և այլ արտաքին հատկանիշների արտահայտումները: Պոլիմորֆիզմները և մուտացիաները սերտ կապ ունեն նաև հիվանդությունների նախատրամադրվածության, ժառանգականության, ծագման և ընթացքի հետ: Գենոմի հետազոտությունների շնորհիվ պարզաբանվել են մի շարք հիվանդությունների մոլեկուլային մեխանիզմները, մշակվել են նոր և արդյունավետ ախտորոշման և բուժման եղանակներ: Միաժամանակ պարզվեց, որ մարդու գենոմին բնորոշ են ծագումնաբանական և էթնիկական (ազգային) առանձնահատկություններ», - մեզ հետ զրույցում ասաց ՀՀ ԳԱԱ մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտի տնօրեն Արսեն Առաքելյանը՝ կարևորելով «Հայկական գենոմ» ծրա-

գիրը:

Ինստիտուտի տնօրենի խոսքերով՝ գրեթե բոլոր զարգացած երկրներն իրականացրել կամ իրականացնում են ազգային գենոմի ծրագրերը:

Նա նշում է, որ բացի ակնհայտ գիտական արժեքից և Հայաստանի գիտության վարկանիշի կտրուկ բարձրացումից, գենոմի ծրագիրն ունի վառ արտահայտված կիրառական բնույթ. «Առաջին հերթին այն թույլ կտա վերծանել ազգի գենետիկական պատմությունը՝ երբ և ինչպես ենք առաջացել, որտեղից, ինչպես ենք բնակեցրել մեր ներկա և պատմական տարածքները: Մյուս կիրառությունն ուղիղ կապ ունի բժշկության և բժշկականաբանության հետ և թույլ կտա պարզաբանել հայերի մոտ տարբեր հիվանդությունների նկատմամբ գենետիկական ռիսկի գործոնները, մշակել պոպուլյացիային հատուկ ախտորոշիչ և թերապիտիկ մոտեցումներ»:

Աշխարհում գենոմի սեքվենավորման ծրագրին հայկական կողմի մասնակցությունը վաղուց է սկսվել՝ հիմնականում գիտական համագործակցության և համատեղ գիտական ծրագրերի կատարման շրջանակներում: Բայց հիմա աշխատանքներն իրականացվելու են հենց Հայաստանում: Առաքելյանը տեղեկացրեց, որ սփյուռքահայ գիտնականների կողմից հիմնված «Արփա ինստիտուտ» հասարակական կազմակերպությունը վերջերս սեքվենավորող սարք է նվիրել ինստիտուտին, որը թույլ կտա հետազոտությունների մի մասը կատարել մեր երկրում ու ձեռք բերել որոշ ինքնուրույնություն:

Գիտնականի խոսքերով սարքը օգտագործվելու է մեր երկրում մի շարք հետազոտական ծրագրերի իրականացման

համար: Խոսքը, մասնավորապես, վերաբերում է ուղեղի կաթվածների և կրծքագեղձի քաղցկեղի գենետիկայի հետ կապված հետազոտություններին: Մասնագետի բնորոշմամբ, դրանով ևս մեկ քայլ է արվում դեպի «Հայկական գենոմ» ծրագիրը:

Բայց, միաժամանակ, ավելացնում է, որ այդ սարքը թույլ չի տալիս ստանալ մեկ մարդու ամբողջական գենոմը: Ամբողջական գենոմի սեքվենավորման համար այլ տեսակի սարքեր են պետք, որոնք կոչվում են հաջորդ սերնդի սեքվենավորման սարքեր: Դրանք գնելը, սպասարկելը, օգտագործելը բավականաչափ մեծ գումարների հետ են կապված:

Իսկ գենոմի ծրագրի իրականացման կարևորությունը նա այսպես է հիմնավորում. «Հայերի պոպուլյացիայում ամբողջական գենոմի փոփոխականության հետազոտության վերաբերյալ Ամերիկայում

հողված է պատրաստվում տպագրության: Բայց հետազոտողների խմբում ոչ մի հայկական ազգանուն չկար: Նրանք այստեղից նմուշներ են վերցրել, կատարել են փորձերը, տվյալների վերլուծությունը և ինչ-որ եզրակացություններ արել, որոնց հետ մասամբ համաձայն ենք, մասամբ՝ ոչ: Խնդիրն այն է, որ հայկական կողմից կատարողներ ներգրավված չէին, և համապատասխան վերլուծության ու արդյունքների վրա ոչ մի ազդեցություն չէինք կարող ունենալ: Ես ուզում եմ, որ դա լինի ազգային ծրագիր, որի արդյունքների վրա վստահ լինենք»: Արսեն Առաքելյանը չի բացառում, որ աշխարհի որևէ անկյունում ինչ-որ մեկը հայերի գենոմի սեքվենավորման ուղղությամբ կարող է միջոցներ ձեռնարկել, հողվածներ տպագրել ու անիրական փաստեր ներկայացնել:

ՀՀ ԳԱԱ մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտում ներկայումս հետազոտություններ ընթանում են երկու ուղղությամբ՝ պոպուլյացիոն գենետիկայի և պաթոգենոմիկայի. «Այդ հետազոտությունները 15-20 տարվա պատմություն ունեն, որոնք ամեն անգամ փորձում ենք բարձրացնել մի նոր մակարդակի՝ տեխնոլոգիայի զարգացմանը զուգահեռ»:

Պաթոգենոմիկայի հետազոտություններն ուղղված են պարզելու, թե գենետիկական ինֆորմացիան որքանով է կապված հիվանդության զարգացման կամ առաջացման հետ: Հիմնականում ուսումնասիրվում են այն հիվանդությունները, որոնք ոչ թե մաքուր գենետիկական բնույթ ունեն, այլ գենետիկական և շրջակա միջավայրի գործոնների ազդեցության արդյունք են, օրինակ՝ ուղեղի կաթվածները, պոստրավմատիկ սթրեսային

խանգարումը, շիզոֆրենիան, քաղցկեղները: Դրանք չունեն վառ արտահայտված գենետիկական բնույթ, բայց հստակ է, որ ժառանգականությունը կարևոր դեր է խաղում»:

«Պոստրավմատիկ սթրեսային խանգարումը հոգեկան խանգարում է, որն առաջանում է աղետներին, պատերազմներին մասնակից կամ ակնատես լինելու հետևանքով: Հայաստանում այդ հիվանդության ռիսկայնությունը շատ բարձր է, քանի որ ունեցել ենք երկրաշարժ, Պարաբաղի պատերազմը:

Մեզ հետաքրքիր էր՝ կա՞ն գեներ, որոնք պատասխանատու են այդ հիվանդության զարգացման համար: Մեր հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ նման գեներ կան: Կատարված հետազոտությունները թույլ տվեցին մի շարք գեներ հայտնաբերել, որոնք կարող են հանդիսանալ այդ հիվանդության զարգացման ռիսկի գործոն», - նշում է գիտնականը՝ զարմանալի համարելով այն հանգամանքը, որ այդ գեների մեծ մասը վերաբերում է իմունային համակարգին: Մինչդեռ պոստրավմատիկ սթրեսային խաթարումն ի սկզբանե նկարագրված է որպես հոգեկան հիվանդություն:

Այսպիսով, մեր կողմից «Հայկական գենոմ» ծրագրի իրականացման ուղղությամբ արդեն իսկ որոշակի աշխատանքներ են իրականացվել: Ինստիտուտի տնօրենը նշում է, որ անցել են նախաձեռնության իրականացման ևս մեկ փուլ. «Բայց շատ հեռու ենք հայկական գենոմ ունենալուց»:

Նա նաև շեշտեց, որ ծրագրի համար անհրաժեշտ գումարն այնքան էլ մեծ չէ: Պիլոտային հետազոտության բյուջեն, որի ընթացքում կարելի է սեքվենավորել 10-20 գենոմներ, կկազմի մոտ 30-50 մլն դրամ:

Համեմատության համար նշում է, որ «Մարդու գենոմ» ծրագրում առաջին անգամ ամբողջական գենոմի սեքվենավորումը պահանջեց 10 տարի և 3 մլրդ դոլար բյուջե: Ներկայումս մոլեկուլային կենսաբանության և գենոմիկայի տեխնոլոգիաների զարգացման արդյունքում ամբողջական գենոմի սեքվենավորումը կկազմի մոտավորապես 5000-10000 դոլար: Հայկական գենոմի ծրագիրը կկայանա, եթե սեքվենավորվի առնվազն 10 անձանց գենոմ:

Նախնական փուլում բուն սեքվենավորումը կարելի է իրականացնել համապատասխան ծառայություններ առաջարկող ընկերություններում (օրինակ՝ «Illumina», «Life Technologies», «Genesby-denes» և այլն), իսկ արդյունքների վերլուծությունը, գենոմի վերականգնումը, գենետիկական փոփոխականության ուսումնասիրությունը և պոպուլյացիոն գենետիկական վերլուծությունը կկատարվեն ՀՀ ԳԱԱ մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտի գիտնականների կողմից:

Թամարա ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Արամ Պապոյանն արժանացել է «ICO Galileo Galilei Award» պատվավոր մրցանակի

ՀՀ ԳԱԱ ֆիզիկական հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Արամ Պապոյանն արժանացել է «ICO Galileo Galilei Award» 2015 թ. պատվավոր մրցանակի՝ «Ավալի ատոմների բարձր լուծունակության սպեկտրասկոպիայի ոլորտում իր կարևոր նվաճումների և Հայաստանում փորձարարական ատոմային ֆիզիկայի առաջնորդման գործում ունեցած արժեքավոր ներդրման համար»:

«ICO Galileo Galilei Award» մրցանակը շնորհվում է օպտիկայի և ֆոտոնիկայի ոլորտի հետազոտողներին՝ համեմատաբար անբարենպաստ պայմաններում ունեցած ձեռքբերումների համար: Արամ Պապոյանը ծնվել է 1959 թ. դեկտեմբերի 25-ին Երևանում: Նրա հետազոտությունների բնագավառներն են լազերային ֆիզիկան, ատոմային ֆիզիկան, քվանտային և ոչ գծային օպտիկան: Արամ Պապոյանը 2004 թ. արժանացել է ՀՀ նախագահի մրցանակին: Նա եվրոպական օպտիկական ընկերության անդամ է, անդամակցում է նաև Ֆրանսիայի «Ավֆրեդ Կաստլեր» ազգային ֆոնդին: 2010 թ. ընտրվել է ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական կենտրոն

Սեպտեմբերի 15-ին մեկնարկեց «Զիմիա և քիմիական տեխնոլոգիաներ» IV միջազգային գիտաժողովը

2015 թ. սեպտեմբերի 15-ին ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճում մեկնարկեց «Զիմիա և քիմիական տեխնոլոգիաներ» IV միջազգային գիտաժողովը: Գիտաժողովին մասնակցում էին շուրջ 150 գիտնականներ, որոնցից 20-ը Ռուսաստանի Դաշնությունից, Բելառուսից, Ուկրաինայից, Կրասնոդարից, Ղազախստանից և Ուզբեկստանից:

Գիտաժողովի մասնակիցները ներկայացրին քիմիայի և քիմիական տեխնոլոգիաների զարգացման նոր ուղղություններ անօրգանական նյութերի սինթեզի, ոչ մետաղական հումքի, մետաղական հանքատեսակների և արտադրական թափոնների համալիր վերամշակման տեխնոլոգիաների բնագավառներում, մանուկամպոզիտային, գերկարծր, հատուկ մաքրության, ապակեկերպ, ապակեբյուրեղային, կոմպլեքսային միացությունների, ինչպես նաև քիմիական արտադրությունների և շրջապատող միջավայրի էկոլոգիական խնդիրներ:

Գիտաժողովն իր աշխատանքը շարունակեց մինչև սեպտեմբերի 18-ը: Գիտաժողովի ընթացքում Երևանում՝ Ռուսաստանի գիտության և մշակույթի կենտրոնում, Ռուսաստանի գիտությունների ակադեմիայի ակադեմիկոս Մ. Ֆ. Չուբբանովը հանդես եկավ «Բարձր մաքրության նյութերի քիմիա» զեկույցով: Կայացավ երիտասարդ գիտնականների հանդիպումը Արցախի գիտական կենտրոնի երիտասարդ գիտնականների հետ:

«Զիմիա և քիմիական տեխնոլոգիաներ» IV միջազգային գիտաժողովն անց էր կացվում ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության գիտության պետական կոմիտեի և Երևանում Ռուսաստանի գիտության և մշակույթի կենտրոնի ֆինանսական, ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի, ՀՀ ԳԱԱ քիմիական և երկրի մասին գիտությունների բաժանմունքի, Հայաստանի քիմիական ասոցիացիայի, ՀՀ ԳԱԱ Մ. Գ. Մանվելյանի անվան ընդհանուր և անօրգանական քիմիայի ինստիտուտի աջակցությամբ:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական կենտրոն

ՀՀ ԳԱԱ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՅԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ

Ներկայացնում է ՀՀ ԳԱԱ
սփյուռքի բաժինը

ՀՀ ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ, Ռուսաստանի բնական գիտությունների ակադեմիայի անդամ, քիմիական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Իվան Միխայիլի Պապիսովը ծնվել է 1937 թվականին, Թբիլիսիում: Հայրը՝ Միխայիլ Պապիսովը, եղել է Արևմտյան Վրաստանի գլխավոր էնտոմոլոգը, զոհվել է Մեծ հայրենականում: Մայրը՝ Յակովկա Լիդիա Արեշկինան, կենսաբանական գիտությունների թեկնածու է, Բախի անվան կենսաքիմիայի ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող: Նրա ծնողները ավարտել են Թբիլիսիի գյուղատնտեսական ինստիտուտը և աշխատել Մարգուշևանում (Նարաբար):

Իվան Պապիսով

1955 թ. Ի. Պապիսովն ավարտել է միջնակարգ դպրոցը, իսկ 1960-ին՝ Մոսկվայի Լոմոնոսովի անվան պետական համալսարանի քիմիական ֆակուլտետը և մինչև 1980թ. աշխատել ակադեմիկոսներ Վ. Ա. Կարգինի և Վ. Ա. Կաբանովի ղեկավարությամբ:

1964 թ. Ի. Պապիսովը պաշտպանել է թեկնածուական թեզը, իսկ 1975 թ. դարձել է քիմիական գիտությունների դոկտոր: Պապիսովը ՌԴ գիտությունների և բարձրագույն կրթության վաստակավոր գործիչ է:

1960-1980 թթ. Ի. Պապիսովը եղել է Մոսկվայի պետական համալսարանի քիմիական ֆակուլտետի կրտսեր գիտաշխատող, ավագ գիտաշխատող և ապա դոցենտ: 1980 թ.-ից նա աշխատում է Մոսկվայի պետական ավտոմոբիլային և ճանապարհային տեխնիկական համալսարանում (այժմ՝ Մոսկվայի տեխնիկական համալսարան), սկզբում որպես քիմիայի ամբիոնի վարիչ, ապա 2012 թ.՝ պրոֆեսոր, գլխավոր գիտաշխատող, իսկ 1993 թվականից բնագիտական ֆակուլտետի ղեկավար է:

Ի. Պապիսովի հետազոտությունները լայնորեն հայտնի են Ռուսաստանում և արտասահմանում: Նա հիմնարար ներդրում է ունեցել պնդաֆազ պոլիմերացման տեսական հիմունքների, ներպոլիմերային փոխազդեցությունների, ներպոլիմերային կոմպլեքսների և նանոկոմպոզիտների սինթեզի մատրի-

ցային և կեղծ մատրիցային պրոցեսների մշակման գործում: Նա առաջինն է հայտնաբերել մոնոմերների ցածր ջերմաստիճանի պոլիմերացման վրա ֆազային անցումների ազդեցությունը հալման ջերմաստիճանից ցածր պայմաններում և տեսականորեն հիմնավորել սառեցված մոնոմերների արագ պոլիմերացումը՝ որպես ջերմային բոցավառում: Պապիսովն է առաջարկել վարկած պինդ մոնոմերների ռադիացիոն պոլիմերացման ժամանակ մետաստաբիլ պո-

լիմերային շղթաների ձևավորման վերաբերյալ, ինչպես նաև առաջին անգամ բացահայտել և տեսականորեն ապացուցել է պարզ սինթետիկ մակրոմոլեկուլների միջև և մակրոմոլեկուլների ու մանոմասնիկների միջև ոչ կովալենտ կոոպերատիվ փոխազդեցությունների բարձր ընտրվածությունը՝ որպես մակրոմոլեկուլների հիմնարար հատկություն:

Նրա աշխատանքը պոլիկոմպլեքսների և մատրիցային պոլիռեակցիաների ոլորտում պսակվել է երկարատև ազդե-

ջարկված ռեազենտի փորձնական կիրառման և անձնակազմի ուսուցման աշխատանքներում:

Պրոֆ. Պապիսովը հեղինակ է շուրջ 200 գիտական աշխատությունների և մենագրությունների, ավելի քան 20 արտոնագրերի: Նա «Высокомолекулярные соединения» գիտական հանդեսի խմբագրական կոլեգիայի անդամ է, Ռուսաստանի ԳԱ «Բարձրմոլեկուլային միացություններ, կոլոիդ քիմիայի և ֆիզիկական ու քիմիական մեխանիկա» գիտական խորհրդի անդամ: 1979-1987 թվականներին Ի. Պապիսովը եղել է տեսական և կիրառական քիմիայի միջազգային միության մակրոմոլեկուլների անվանացանկի հանձնաժողովի անդամ, ապա դարձել է ասոցացված անդամ և խորհրդատու: Նրա ակտիվ մասնակցությամբ մշակվել են անվանացանկի հիմնական փաստաթղթերը, որոնք օգտագործվում են տարբեր երկրներում պոլիմերային գիտությունների ուսուցման ժամանակ, գիտական ամսագրերի, դասագրքերի, մենագրությունների և հանրագիտարանների համար:

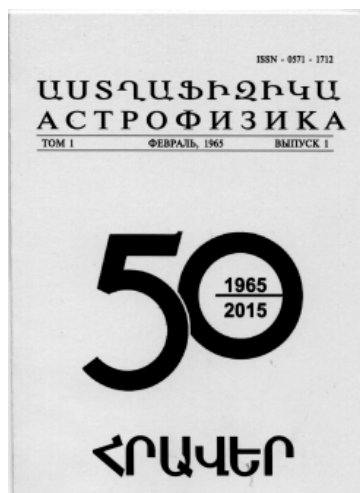
Նրա ղեկավարությամբ պաշտպանել են գիտությունների 18 թեկնածուներ (այդ թվում՝ մեկ քիմիական գիտությունների թեկնածու Յայաստամից) և 2 դոկտորներ:

2014 թ. Ի. Պապիսովը դարձել է ՌԳԱ ակադեմիկոս Վ. Ա. Կարգինի անվան մրցանակակիր: 1997-ին և 2011-ին նա ստացել է «Լավագույն գիտական հրապարակում» մրցանակը՝ **Наука Интерпериодика** հրատարակչության կողմից:

Հաշվի առնելով Իվան Պապիսովի գիտական ձեռքբերումները և սերտ կապերը Հայաստանի հետ, բարձր գնահատելով նրա ավանդը գիտության զարգացման գործում՝ ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիան 2008 թվականին նրան ընտրել է ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ:

ՀՀ ԳԱԱ Սփյուռքի բաժին

ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայում շուրջ նշվեց «Աստղաֆիզիկա» միջազգային հանդեսի հիմնադրման 50-ամյակը

Սույն թվականի սեպտեմբերի 16-ին ՀՀ ԳԱԱ-ում նշվեց ՀՀ ԳԱԱ «Աստղաֆիզիկա» միջազգային հանդեսի հիմնադրման 50-ամյակը: Ողջույնի խոսքով հանդես եկավ ՀՀ ԳԱԱ նախագահ ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը: Ընդհանրական ելույթներով հանդես եկան Աբասովումանի աստղաֆիզիկայի աստղադիտարանի տնօրեն Մայա Տոդոն, «Աստղաֆիզիկա» հանդեսի գլխավոր խմբագիր

տեղակալ, Պուլկովի աստղադիտարանի աստղաձևավորման ծրագրերի լաբորատորիայի վարիչ Վլադիմիր Գրինինը, գիտական հասարակայնության ներկայացուցիչներ:

«Աստղաֆիզիկա» հանդեսը հիմնադրվել է ակադեմիկոս Վիկտոր Համբարձումյանի կողմից 1965 թ.: Այն կարճ ժամանակում դարձել է աստղաֆիզիկայի բնագավառում հայտնի հանդեսներից մեկը: Հանդեսի խմբագրական կոլեգիայի անդամներ են եղել հայտնի գիտնականներ: Հիսուն տարվա ընթացքում հանդեսն ունեցել է երեք գլխավոր խմբագիր՝ ակադեմիկոսներ Վիկտոր Համբարձումյանը (1965-1988), Լյուդվիգ Միրզոյանը (1988-1999) և Դավիթ Սեդրակյանը (2000 թ.-ից): Հանդեսն ինքնատիպ և ուշագրավ հոդվածներ է տպագրում աստղաֆիզիկայի բնագավա-

ռում: Հանդեսի բոլոր համարները «Springer» հրատարակչությունը թարգմանում և տպագրում է անգլերեն: Ներկայումս հանդեսի միջազգայնորեն ընդունված ազդեցության գործակիցը 0.707 է, որն ամենաբարձրն է Հայաստանի գիտական հանդեսների մեջ:

«Աստղաֆիզիկա» հանդեսի 50-ամյակի կապակցությամբ հանդեսի գլխավոր խմբագիր ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Դավիթ Սեդրակյանը պարգևատրվեց ՀՀ

ԳԱԱ ոսկե հուշանշանով:

«Աստղաֆիզիկա» հանդեսի գիտական բարձր մակարդակի և միջազգային վարկանիշի ապահովման համար ՀՀ ԳԱԱ վաստակագրերով պարգևատրվեցին Վլադիմիր Գրինինը, Արթուր Նիկողոսյանը և Արսեն Քալոյանը:

«Աստղաֆիզիկա» հանդեսի անխափան լույսընծայման գործի կազմակերպման համար ՀՀ ԳԱԱ պատվոգրեր ստացան Մկրտիչ Կարապետյանը, Վիլեմա Սիմոնյանը և Լիլիթ Քալոյանը:

ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության գիտության պետական կոմիտեի պատվոգրերի արժանացան ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Էդուարդ Խաչիկյանը և ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Էլմա Պարսամյանը:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական կենտրոն

Ժամանակակից հայ հասարակութ-
յունը և հայ մարդը տոգորված են ամե-
նակուլ շուկայի ոգով: Մարդու և ապ-
րանքի զնահատման չափանիշներն ամ-
բողջովին նույնացել են, միայն այն
տարբերությամբ, որ առաջին դեպքում՝
վաճառվում են ապրանքներ (իրեր), իսկ
երկրորդ դեպքում՝ մարդիկ: Քանզի
կարևորն արդեն ինքն իրեն լավ վաճա-
ռելու, ներկայացնելու, շուկա-հասարա-
կության մեջ ընդունվելու ունակութ-
յունն է, այսինքն՝ պահանջարկ վայելե-
լը: Առջ ու վաճառքի այս հոգեբանությու-
նը ներքին ու արտաքին նույնության եզ-
րեր ունի բազմադեմ պոռնկության հետ:
Իհարկե, թաքնված սոցիալական ու
մարդասիրական «ծակող» մաշկի ներ-
քո, ինչպես որ ոգնին սուր փշերի մեջ:

Պոռնկությունը սոցիալ-բարոյական
և անհատական այլասերման հնագույն
ծներից է: Լատիներեն *prostitutio* բառը
նշանակում է խայտառակ-անպատիվ լի-
նել, պղծվել, արատավորվել, անառա-
կության շարժառիթով ցուցադրվել: Ի-
տալացի հայտնի քրեագետ Չեզարե
Լոմբրոզոն մարմնավաճառության ա-
կունքները տեսնում է հայրիշխանութ-
յան, կնոջ նկատմամբ գերիշխող սեռի
վերաբերմունքի մեջ՝ «կնոջ սեռը տղա-
մարդու նկատմամբ չունի զգացմունքա-
յին աստառ, այն ավելի շուտ յուրօրինակ
կապ է ցածր և բարձր էակների միջև»:

ստեղծված ընտանիքի հիմքն է, տար-
բերվում է մարմնավաճառուի ու նրա
կլիենտների միջև կնքված «պայմանագ-
րերից» նրանով, որ այն երկարաժամ-
կետ է, և նրա մասնակիցների թիվը
խստորեն սահմանափակված է երկու
ամձով: Գործերի մեծան վիճակը կնոջը՝
ընտանեկան օջախի պահպանին,
դարձնում է հասարակության առջև հաշ-
վետու անձ, մինչդեռ տղամարդը՝ ընտա-
նիքի գլուխը, նույն հասարակության
կողմից ազատվում է որոշակի բարոյա-
կան արգելքներից: Բացի այդ, կնոջ մե-

երևույթների մեջ. Ե. Չարենցը կասեր՝
«Քմահաճ, բեկբեկ, որպես նույն»: Այս-
պիսով, կնոջ կողքին, սեփական մարմի-
նը ապրանքի վերածելով, փայլվում և
ուշադրություն է գրավում տղամարդ-
պոռնիկը, որին Ջ. Ջոյսի «Ուլիսես» (հայ.
հրատ.՝ 2012) վեպի հերոսներից մեկը՝
Բելլոն, բնորոշում է իբրև «արու պոռ-
նիկ»: Ջ. Ջոյսը, ում ժամանակակիցները
բնութագրել են իբրև նորագույն շրջանի
Դանթե, իր վեպում նկարագրել է պոռն-
կացած և անվերջ պոռնկացող տղամար-
դուն՝ Բլումին: «Նրա պաշտամունքը Օի-

մրա ծայրը ձեռք բերում առանձնակի
սիրալիկ հնչերանգ: Նրանից բաժանվե-
լիս ձեզ թվում է, որ դուք ծանոթ եք ար-
դեն քսան տարի: Դուք պատրաստ եք
նրան փող պարտք տալ, եթե նա խնդրի:
Նա ձեզ հիացնում է ինչպես կին: Եթե
ձեզ հետ վարվում է ոչ այնքան մաքրա-
սիրաբար, ապա և այդ ժամանակ դուք
ի վիճակի չեք նրա նկատմամբ թշնա-
մանք տածելու, այնքան նա հաճելի է
նոր հանդիպման ժամանակ: Նա ներո-
ղություն է խնդրում: Դուք ինքներդ
պատրաստ եք նրանից հայցել ներողութ-
յուն: Նա ձեզ անվերջ խաբո՞ւ մ է, քթից
բռնած մա՞ն ածում՝ երբեք չկատարելով
խոստումները: Սակայն դուք այնքան
շնորհակալ եք նրանից՝ սոսկ իր խոս-
տումների համար, կարծես թե նա շրջել
է ողջ աշխարհը, որպեսզի ձեզ ծառա-
յություն մատուցի»:

Տղամարդ-պոռնիկներն արտակարգ
զգայուն են իրենց մանր ու ստոր, վա-
ճառվող հոգու բոլոր ելեշունների
նկատմամբ: «Դրանք,- ընդգծում է Մո-
պասանը,- նրանք են, որոնք կառավա-
րում են քաղցր խոսքերի և խոստումնե-
րի միջոցով, դրանք նրանք են, որոնք ու-
նակ են ձեռքը սեղմելու այնպես, որ ի-
րենց կապեն սրտերը. կարողանում են
առանձնահատուկ, սրտառուչ տոնով
խոսել կիսածանոթ մարդկանց հետ: Կա-
րողանում են փոխել կարծիքը, նույնիսկ
չնկատելով՝ ոգևորվել ցանկացած նոր
զաղափարով, լինել անկեղծ իրենց հա-
մոզմունքներում... Ոչ այնքան իրենց,
որքան ուրիշներին խաբել, և հաջորդ
օրն այն ամենը, ինչը նախօրեին պնդում
էին, արագ մոռանալ»: Հոգու պոռնկա-
ցումն այդպիսի տղամարդու համար, որ-
պես կանոն, դարձել է հասարակության
մեջ ինքնահաստատվելու միջոց: Եվ թեև
այդպիսի հասարակության մեջ պոռնիկ
տղամարդու դրությունն առերևույթ
պատվավոր և անխախտ է, ըստ էության,
նա նույնքան ողորմելի և հալածական է,
ինչպես իրեն վաճառող կինը: Նրա շուր-
ջը իշխում են կեղծիքը և երեսպաշտու-
յունը, ցինիզմը և դավաճանությունը: Եվ
եթե նրա համար բոլորին և ամեն ինչին
դավաճանելը դարձել է առօրեական
նորմ, ապա հարկ եղած պարագայում և
ոչ մեկը նրան ևս չի խնայում, որպես զո-
հաբերվող չնչին մարդու, որպիսին նա
ընկալվում է սոցիալական շրջապատի
կողմից:

Եթե երբևէ ամեն տեսակի, ամեն գույ-
նի ու կարգի հայրենական պոռնիկների
բարոյական խիղճն արթնանա «Լեթադ-
գիական քնից», ապա նրանց համար
հասկանալի կդառնա, թե ինչու մեծն
Նարեկացին բարոյազանցությունը բնու-
թագրել է իբրև անկասելի գահավիժում.
Գահավիժեցի երկնի բարձունքից
Ու վարքի փշեր դիզեցի բարդ-բարդ:
Ամոքում չունի ցավն իմ ողբածայն,
Երբ ինքս անձամբ իմն անարգեցի
Ու դարձա իմ իսկ կորուսչի բազին...
... Մի պճմանով եմ սին պարծանքներով,
Մռայլի փոխված լուսավորություն...

(Գրիգոր Նարեկացի,
Մատյան ողբերգության,
Ե., 1979, Բան ԻԷ, էջ 161):

Այսօրվա մեր հայկական կյանքում
որքան շատ են սին պարծանքի առար-
կաներն ու իրերը, որքան թանձր է մռայ-
լը և վերջապես, որքան դյուրավաճառ են
կանայք, որոնցից բնավ հետ չեն մնում
տղամարդիկ... Որտե՞ղ է այն հրաշա-
գործ, բուժիչ սպեղանին, որ պոռնկացող
խառնամբոխից կկերտի ազնվաբարո
քաղաքացիական հասարակություն և
վերստին մաքրագործված հայ ժողո-
վուրդ:

Մանուկ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Փիլիսոփայական
գիտությունների դոկտոր

Ուրբա՞ն դյուրավաճառ են... ո՞ւր է սպեղանին

Նման մոտեցման վերապրուկների հետ-
քերը կարելի է գտնել հանրագիտարա-
նային և բացատրական բառարաննե-
րում, երբ անվանարկված, արատավոր-
ված է համարվում կինն իբրև մարմնա-
վաճառ: Կարծես թե առևտուրը, որպես
պայմանագրային հարաբերություն, են-
թադրում է միայն մեկ կողմ, կարծես վա-
ճառքը գոյություն ունի առանց գնումի,
կամ, որ նույնն է, վաճառքը՝ առանց
գնորդի, կարծես այդ գործարքում չի
դրսևորվում ուժեղ սեռի տնտեսական
թելադրանքը, կարծես մարմնավաճա-
ռության երևույթը, մարմնի պղծման հետ
մեկտեղ, չի նշանակում նաև հոգու ապա-
կանում: Լոմբրոզոյի խոսքերով. «Տղա-
մարդիկ հաղթանակ տարան կանանց
նկատմամբ, սակայն հաղթողների
գլխին պակս ղեկու գործին մեծահոգա-
բար ձեռնամուկ եղան պարտվողները:
Միակնության և տարասեռության կող-
քին անհաղթահարելի հասարակական
երևույթ դարձավ ամուսնական անհա-
վատարմությունը»: Սակայն ամուսնա-
կան անհավատարմությունը գոյություն
ունի ոչ միայն մենամուսնության կող-
քին, այլև հենց նրա ներսում: Ավ.Իսա-
հակյանի նման չենք տարբերակի կին և
տղամարդ պոռնիկին վերլուծական
մարմնասնություններով, դրանք նույ-
նություն են, թեև տղամարդ պոռնիկն ա-
վելի ահավոր է և սահմանազանց՝ իրա-
կան և երևակայական իր անհատակ
դրսևորումների մեջ: Հասարակության
մեջ, որտեղ տիրապետում է փոխանա-
կային արժեքը, և որտեղ կինն այդ ար-
ժեքի կրողն է, մենամուսնության և ըն-
տանիքի հիմքի դերում հանդես է գալիս
օգտապաշտական գործարքը: Այն նույն-
քան անբարոյական է, որքան անբարո-
յական են կարծաժամկետ բանավոր
«պայմանագրերը» մարմնավաճառուի ու
նրա հաճախորդների միջև: Չէ՞ որ «Ե-
թե բարոյական է հանդիսանում միայն
ամուսնությունը, որը հիմնված է սիրո
վրա, ապա այն մնում է այդպիսին այն-
քան, քանի դեռ սերը շարունակում է գո-
յություն ունենալ» (Լոմբրոզո): Գործար-
քը, որ տնտեսական նկատառումներով

ղանչում, ուխտազանցությունը նրան
սպառնում են ընտանիքը պահող տղա-
մարդու (կերակրողի) կորստյամբ (որ-
քան էլ մենք խոսենք կանանց էմանսի-
պացիայի մասին, մարդկության գեղե-
ցիկ սեռի ներկայացուցիչների մեծա-
մասնությունն իրապես նյութական
կախվածության մեջ է գտնվում ուժեղ
սեռից): Եվ այնքան ժամանակ, քանի դեռ
պահպանվում է այն իրավիճակը, երբ
տղամարդը կնոջը դիտում է, մի կողմից,
որպես իր հավելուկը, որպես քմահա-
ճույթների կատարման միջոցը և տար-
փանքի, սեռական բուռն կրքի առար-
կան, և, մյուս կողմից, որպես տնային
տնտեսուհի, աղախին և «սերնդի ար-
տադրության միջոց», այդքան ժամանակ
նրան սպառնում է «սիրված կանանց» և
«հավատարիմ սիրուհիների» կողմից
վրեժխնդրության ենթարկվելու վտան-
գը: Ամենօրյա կյանքում հաճախ «նորին
մեծությունն արում» ներկայանում է
«թույլ էակին» որպես ինքնավստահ եղջ-
յուրակիր (կնոջ կողմից դավաճանված
անձ)՝ կանանց մեջ առաջացնելով անն-
կատելի ջոկոնդային «խորհրդավոր»
ժպիտ...

Եթե գոյության համար պայքարը
կնոջը հարկադրում է զբաղվել մարմնա-
վաճառությամբ, ապա տղամարդու հա-
մար, որպես կանոն, առևտուր անելու,
սակարկելու առարկա է դառնում նրա
հոգին. էությունը, թեև, եթե գոյություն ու-
նենար նրա մարմնի նկատմամբ պա-
հանջարկ, հավանաբար, միանգամից
կնետվեր յուրացնելու հնագույն մասնա-
գիտության գաղտնիքները, որպեսզի
«արժանի» մրցակից լիներ գայթակե-
լու, հրապուրելու վարպետության մեջ
հմտացած սիրո քրմուհիներին: Տղա-
մարդու այնպիսի «բնածին» որակները,
ինչպիսիք են սկզբունքայնությունը, բա-
րոյական կայունությունը, հաստատու-
նությունը հայացքներում և այլն, են-
թարկվում են այնպիսի հանկարծական
փոփոխությունների, որ, ի վերջո, դրսևո-
րվում են բարոյազրկության, սեփական
դիրքորոշումների բացակայության, կա-
նացի փոփոխամտությունը հիշեցնող

րանի կինն է, և խառնակչությունն է նրա
ռուկների շունչը» (էջ 444), «Դոկտոր
Բլումը երկսեռորեն աննորմալ է... Առկա
են նաև քրոնիկական էքսիթիցիոնիզմի
ընդգրկված ախտանշաններ, թաքուն
երկերեսահիություն» (էջ 445), «Նկատե-
լի է նաև հիպոստպադիա: Ի շահ ապա-
գա սերունդների՝ առաջարկում են վա-
րակված մասերը սպիրտի մեջ պահապա-
նել Հրեշաբանության ազգային թանգա-
րանում» (էջ 445), «Պրոֆեսոր Բլումը
նոր կնատղամարդու վերջացած մնուշ
է: Նրա բարոյական աշխարհը պարզու-
նակ է... Շատերի համար նա սիրելի
մարդ է, սիրելի անձնավորություն» (էջ
445): Փաստորեն Ջ. Ջոյսը մեզ զգուշաց-
նում է «կնատղամարդու բազմացու-
մից», որը, ցավոք, ներկայումս տեղի է
ունենում արդեն «գենդերային» մակնշ-
ման ներքո...

Խորապես տարիմաստ է ժամանա-
կակից հասարակության վերաբերմուն-
քը մարմնավաճառ կանանց և տղա-
մարդ-պոռնիկների նկատմամբ: Եթե
կինն իր անբարո պարելակերպի համար
ենթարկվում է պարսավանքի հասարա-
կության կողմից, ապա տղամարդ-պոռ-
նիկները կարող են հանգիստ լինել, քա-
նի որ հոգու (և ոչ միայն հոգու) վաճառ-
քը արտաբուստ տեղի է ունենում «ներ-
քին օրինավորության» սահմաններում
և ոչ մի չափով դուրս չի գալիս հաս-
տատված «բարոյական նորմերի» շրջա-
նակներից: Ավելին, տղամարդ-պոռնիկը
շրջապատի մարդկանց մեջ առաջաց-
նում է հիացմունքի և խանդավառության
զգացումներ, քանի որ հոգեպես անկում
ապրող հասարակության «թանկարժեք
զարդն է»: Ահա թե ինչպես է Գի դը Մո-
պասանը նկարակերտում պոռնկացող
հասարակության ներկայացուցչի՝ պոռն-
կացող տղամարդու կերպարը. «Տղա-
մարդ-պոռնիկը, որին հանդիպում ենք
բարձրախավ հասարակության մեջ,
այնպես գրավիչ է, որ արդեն հինգ րոպե
տևող զրույցից հետո ձեզ գերում է: Նրա
դեմքը ժպիտով է պայծառանում, որը
կարծես թե միայն ձեզ համար է: Ակամա-
յից մտածում ես, որ հենց ձեզ համար է

ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի հովանու ներքո իրականացվող երիտասարդ գիտնականների աջակցության ծրագրի շրջանակներում Հայաստանի երիտասարդական հիմնադրամի ֆինանսավորմամբ նկատելի աշխատանքներ են կատարվել երիտասարդ արվեստաբանների խրախուսման ուղղությամբ: Բավական է նշել, որ ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի նախաձեռնությամբ 2012-ին գումարվել է երիտասարդ հայ արվեստաբանների գիտական յոթերորդ նստաշրջանը՝ նվիրված Տիգրան Չուխաճյանի ծննդյան 175-ամյա հոբելյանին, և կայացել է «Տիգրան Չուխաճյանի կամերային ստեղծագործությունը» համերգը, իսկ 2013-ին՝ երիտասարդ հայ արվեստաբանների գիտական ութերորդ նստաշրջանը՝ նվիրված ՀՀ ԳԱԱ հիմնադրման 70-ամյա հոբելյանին: Նստաշրջանների ավարտից հետո հրատարակվեցին նստաշրջանների կյուբերի ժողովածուները:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԱԶԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ԵՎ ԸԱՅ ԱՐՎԵՍՏԱԲԱՆԻՑՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱԳԱՆ

Վերջերս էլ տեղի ունեցավ ՀՀ Նախագահի հովանու ներքո իրականացվող երիտասարդ գիտնականների աջակցության ծրագրի շրջանակներում հայտարարված երիտասարդ գիտնականների հեղինակած գրքերի տպագրության համար ֆինանսական աջակցության տրամադրման մրցույթը, որտեղ հաղթող ճանաչվեց մահ ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի սփյուռքահայ արվեստի և միջազգային կապերի բաժնի գիտաշխատող, երիտասարդ արվեստաբանների խորհրդի նախագահի տեղակալ, միջազգային և համրապետական մրցույթների դափնեկիր, արվեստագիտության թեկնածու, դաշնակահարուհի Լիլիթ Արտեմյանի «20-րդ դարի նոր կոմպոզիցիոն տեխնոլոգիաներով գրված հայկական դաշնամուրային երաժշտության կատարողական խնդիրները» աշխատությունը: Աշխատության մեջ քննության են առնվել 20-րդ դարի գրեթե բոլոր նոր կոմպոզիտորական տեխնիկաներում (սերիալ մտածողություն, սոնորային գրելաոճ, ռեպետիտիվ երաժշտություն, ատոնալ երաժշտություն, պլեատորիկա՝ թե՛ սահմանափակ, թե՛ համապարփակ տարբերակներով, օբերտոնային հարմոնիայով երաժշտական տեխնիկա, վերջապես գործիքային թատրոն, որպես երաժշտության և թատերական գործողության ձևերի միաձուլված համադրման երևույթ) գրված հայ կոմպոզիտորների դաշնամուրային ստեղծագործությունները: Դրանց վերլուծությունը բացահայտում է նոր կոմպոզիցիոն տեխնիկաներում գրված դաշնամուրային ստեղծագործությունների կոմպոզիցիոն առանձնահատկությունները, ինչի հիման վրա յուրաքանչյուր ստեղծագործության կառուցվածքային և գեղարվեստական առանձնահատկությունների վերլուծման անհատական մոտեցմամբ կառուցվել է կատարողական մեկնաբանման պլան: Վերլուծվել են այն գործերը, որտեղ, չնայած ավանդական գրելաոճի ընդհանուր ուղղվածությանը, արտահայտվել են նոր կոմպոզիցիոն հնարների ուրվագծեր (Ղ. Սարյան՝ «Երեք պոստյուլներ», Է. Միրզոյան՝ «Պոեմ», Ա. Բաբաջանյան՝ «Ժողովրդական», Ս. Աղաջանյան՝ «Սոնատ», Գ. Հովսեփյան՝ «10 պիես-մոնոգրամ» շարքից պիեսներ, Է. Արիստակեսյան՝ «Սոնատ 81-83», Լ. Աստվածատրյան՝ «Պրոլոգ և Մոտետ»), ինչպես նաև այն ստեղծագործությունները, որոնցում տեխնիկական նոր հնարները երաժշտական արտահայտչամիջոցների հիմք են դարձել (Տ. Մանուկյան՝ «Սոնատ», Ա. Ջոհրաբյան՝ «Սոնատ», Զ. Դելլալյան՝ «Նվիրում Կոմիտասին», Վ. Բաբայան՝ «Pro e Contra», Վ. Աճեմյան՝ «The Bells», Լ. Չաուշյան՝ «Էպիկենտրոն», Զ. Մելիքյան՝ «Շարք», Ռ. Սարգսյան՝ «Կոմիտասին», Ե. Երկանյան՝ «Պանտոերաժշտություն», Ս. Կոկժան՝ «Կամերային Սոնատ», Ա. Սաթյան՝ «Վեց բազատել» շարքից պիեսներ, Ս. Ջաքարյան՝ «Quasi Sonatina») և այլն:

Հավելեմ, որ մրցույթում հաղթեց մահ Խ.Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի ասիստենտ, արվեստագիտության թեկնածու Աճա Աղամյանի «Տիգրան Չուխաճյանի դաշնամուրային ստեղծագործությունը» ուսումնասիրությունը: Հայ-

կական դաշնամուրային երաժշտության հիմնադիր Տիգրան Չուխաճյանի (1837-1898) դաշնամուրային ստեղծագործության համալիր ուսումնասիրությանը նվիրված այս ամբողջական մենագրության մեջ արժևորվել է կոմպոզիտորի դաշնամուրային ժառանգությունը, ներկայացվել դրա պատմական նշանակությունը: Հեղինակը բացահայտել է Տ. Չուխաճյանի դաշնամուրային գործերի երաժշտական-ոճական առանձնահատկությունները, հստակեցրել նրա դաշնամուրային ժառանգության տեղն ու դերը թե՛ կոմպոզիտորի ժառանգության, թե՛ հայ դաշնամուրային երաժշտության պատմության մեջ: Ստեղծագործությունները դիտարկվել են կատարողական տեսանկյունից. ներկայացվել են մի շարք մեթոդական և պրակտիկ խորհուրդներ դրանց կատարման վերաբերյալ: Բացահայտվել են պիեսների կատարողական մի շարք խնդիրներ, որոնք կարող են ծագել դրանց կատարման ընթացքում: Ա. Աղամյանն անդրադարձել է Տ. Չուխաճյանի որպես դաշնակահարի և մանկավարժի կերպարի բացահայտմանը, ներկայացրել մի շարք փաստեր, որոնց պաշտպանում են Կ. Պոլսի երաժշտահասարակական կյանքում Տ. Չուխաճյանի ունեցած կարևոր և ծանրակշիռ դերը:

Առաջիկայում ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատարակչությունը լույս կընծայի վերը նշված երկու մենագրությունները:

Իսկ մինչ այդ՝ Փանոս Թերլեմեզյանի ծննդյան 150-ամյա հոբելյանին ընդառաջ, ՀՀ Նախագահի հովանու ներքո իրականացվող երիտասարդ գիտնականների աջակցության ծրագրի շրջանակներում Հայաստանի երիտասարդական հիմնադրամի ֆինանսավորմամբ, ՀՀ ԳԱԱ խմբագրական հրատարակչական խորհրդի և ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատարակչությունը լույս ընծայեց ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի սփյուռքահայ արվեստի և միջազգային կապերի բաժնի գիտաշխատող, երիտասարդ արվեստաբանների խորհրդի նախագահ **Սերի Կիրակոսյանի «Փանոս Թերլեմեզյանի կյանքը և ստեղծագործությունը»** մենագրությունը: Հեղինակն ընթերցողին է ներկայացնում 19-20-րդ դարերի հայ կերպարվեստի ռեալիստական ուղղության ակամավոր ներկայացուցիչ Փանոս Թերլեմեզյանի (1865-1941) կյանքը և արվես-

տի համալիր ուսումնասիրությունը: Առաջին անգամ ներկայացվում են նկարչի մասնակցությամբ կայացած ցուցահանդեսների լիակատար ժամանակագրությունը, արվեստագետի հասարակական, գրական գործունեության ամբողջական տարեգրությունը: Հերթականությամբ ուսումնասիրվում է Փ.Թերլեմեզյանի գեղարվեստական ժառանգությունը՝ որոշարկելով նկարչի դերը հայ կերպարվեստի պատմության մեջ, ուրվագծելով Թերլեմեզյան մշակութային գործիչի դիմանկա-

վերով նկարչի ստեղծած տվյալ աշխատանքի գտնվելու վայրի բացահայտման փաստը. մեր ուսումնասիրությունների արդյունքում այս աշխատանքը գտանք Էջմիածնի թանգարանում» (էջ 70):

Հեղինակն Էջմիածնի թանգարանում հայտնաբերել է նկարչի երկու բնանկարներ: Խոսքը «Սևան» (1907) և «Վանի բերդ» (1913) կտավների մասին է:

Մ. Կիրակոսյանը գիտական շրջանառության մեջ է դրել իր իսկ հայտնաբերած էսյուդները: «1905-ին Դսեղ կատարած

ճանապարհորդության ժամանակ Թերլեմեզյանը ստեղծում է մի շարք բնանկարներ, որոնցից «Դսեղի շրջակայքը» (1905), «Հովհաննես Թումանյանը որսի ժամանակ» (1905), «Մուշեղ Թումանյանը Սբ. Գրիգոր աղբյուրի մոտ» (1905) էսյուդներն այժմ գտնվում են Հ. Թումանյանի տուն-թանգարանում», - գրում է երիտասարդ հետազոտողը (էջ 78-79):

Մ.Կիրակոսյանը Մ.Մաշտոցի անվան Մատենադարանում հայտնաբերել է հայրենի Վան վերջին այցելության ժամանակ Փ.Թերլեմեզյանի կողմից Աղթամարի Սբ. Խաչ եկեղեցու բարձրաքանդակների արտանկարները, որոնք մինչ այժմ համարվում էին կորած:

Շարունակելով Թերլեմեզյանի՝ իր հայտնաբերած նկարների շարքը՝ «Դիմանկարը և մատյուրնորտը Փանոս Թերլեմեզյանի արվեստում» ենթագլխում հեղինակը գրում է. «Մեր հետազոտության ընթացքում Ավ. Իսահակյանի տուն-թանգարանում գտանք Թերլեմեզյանի վրձնի պատկանող «Աղջկա դիմանկար» (անթվակիր) աշխատանքը, որը, ելնելով աշխատանքի դեղնադարչնագույն երանգավորումից և կատարման եղանակից, մոտավոր թվագրել է 1905 թվականով: Թերլեմեզյանը թե՛ արտասահմանում և թե՛ հայրենիքում մասնակցել է բազմաթիվ ցուցահանդեսների, սակայն վերջիններիս կատալոգներում այս գործը չկա: Դիմանկարի մասին տեղեկություններ չգտանք մահ Ե. Մարտիրոսյանի մենագրության մեջ:

Երրորդ գլխում՝ «Փանոս Թերլեմեզյանի գրական, հասարակական, հայրենասիրական գործունեությունը», քննության են առնված արվեստագետի գրական ժառանգությունը, ներկայացված են Փ. Թերլեմեզյանի հասարակական գործունեության լիակազմ ժամանակագրությունը, նկարչի հասարակական և մշակութային բնույթի հանրային աշխատանքները և Փ.Թերլեմեզյանի մասնակցությունը 1915 թվականի Վանի հերոսամարտին:

Մ.Կիրակոսյանը գիտական շրջանառության մեջ է դրել Թերլեմեզյանի՝ քչերին հայտնի գրական ժառանգությունը: «Հայաստանի ազգային պատկերասրահի հուշածեղագրային բաժնում պահվում է Թերլեմեզյանի գրական ստեղծագործությունների մի մասը՝ ինչպես տարբեր տարիներին հրատարակված էլյուքներ ու հոդվածներ, այնպես էլ անտիպ (ծեռագիր) էջեր:

Ինձ մնում է շնորհակալություն հայտնել ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանին և նրա հովանու ներքո իրականացվող երիտասարդ գիտնականների աջակցության ծրագրին ու Հայաստանի երիտասարդական հիմնադրամին՝ երիտասարդ արվեստաբանների աշխատությունների հրատարակման աջակցելու համար:

Ուզում են հավատալ, որ ապագայում ևս նրանց անմիջական օժանդակությամբ հայրենական արվեստագիտական գրադարանը կհամալրվի երիտասարդ արվեստաբանների արժեքավոր մենագրություններով:

ԱՃՆԱ ԱՍԱՏՐՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի փոխնորս, արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

Մեծ եղեռնի 100-ամյա տարելիցին նվիրված միջոցառումները պատշաճորեն և բարձր մակարդակով կազմակերպվեցին ՀՀ կառավարության, պետական այրերի, հոգևորականության, Սփյուռքի հանրության և ընդհանրապես համայն հայության հսկայական ջանքերի շնորհիվ:

Ապրիլի այդ օրերին երևանյան բակերից մեկի բնակիչները ձեռնամուխ եղան նահատակված հայորդիների հիշատակին հուշախաչ կանգնեցնելուն: Բնակիչների եռանդուն ջանքերն արդյունք տվեցին. խաչը դրվեց, և վերևում ծածանվեց Հայոց եռագույնը:

Խաչի առջև զույգ մոմեր վառեցին և խուճկ ծխեցրին, որի անուշ բույրը տարածվում էր բակով մեկ: Խնկաբույրի հետ առ Աստված էր բարձրանում նաև նրանց աղոթքը: Եվ ամեն մեկը հիշելու ինչ-որ

պես և Վարդը, 1909-ի ծնունդ էր. վեց տարեկան էր, երբ մոր և քրոջ՝ Մայրանուշի հետ փախավ թուրքի յաթաղանից: Ճակատագիրը նրանց ևս «շարտեց» նույն ամերիկյան որբանոցը, որտեղ էլ ծանոթացան երկու տղաները՝ Վարդն ու Աղասը՝ երկու վանեցի, որոնք դեռ պիտի ապրեին և ծիլեր տային: Նրանք ողջ կյանքում մնացին մտերիմ ընկերներ, և այդ միջավայրում էլ հանդիպեցին Վարդի դուստրը՝ Կարինեն, ու Աղասի որդին՝ Ալբերտը, և ամուսնացան:

Հաջորդ արհավիրքը՝ Հայրենական մեծ պատերազմը, դեռ առջևում էր: Վարդը դարձրեց մաթեմատիկա էր դասավանդում, իսկ Աղասը ՎՕՏԱՖ-3 (Добровольное общество действия армии, авиации и флота) հրահանգիչ էր (инструктор), որի «ոսկե» ձեռքերն ու տեխնիկական փայլուն կրթությունը պա-

Վարդ, Արեգնազ, Նվարդ Մանասարյանները

Երևան, 30-ական թթ.

ապրիլյան այդ ցուրտ օրը՝ կանգնած բակի խաչի առջև: Հարևաններով կանգնած, յուրաքանչյուրն իր վշտով մտածվող՝ իր պատմությունն էր հիշում: Նրանցից մեկը՝ Ռիմա Տիգրանյանը, խնկարկման այդ «երթը» կազմակերպողը, արցունքներն աչքերին, պատմում էր իր սիրելի մամի՝ մայրական համուն տատի մասին, որի ոտնաթաթերից մինչև սրունքները դրոշմված էին այրվածքի սպիներով: Նրանք էլ Կարսից էին փախել՝ ցորենի արտերի մեջ թաքնվելով... Թուրքերն էլ հրկիզել էին հանդերձ: Մահից մազապուրծ՝ հասել էին Հայաստան: Դա երկրորդ փախուստն էր՝ 1918-ին. առաջինը 1915-ին էր, երբ նրանց՝ որպես Կարսի հպատակների, համոզել էին վերադառնալ՝ «խոստանալով», որ ոչ մի վտանգ չի սպառնա իրենց:

Հարևանուհիներից մեկի՝ Մանեի հայրական կողմը նույնպես Դարսից էր (մայրը՝ Վան և Բայազետ): Կարսում հայրական պապը՝ Արթըր, իր սեփական գործն էր հիմնել, որակյալ կոշիկներ էր կարում (այստեղից էլ նրանց Չարուխյան ազգանունը): Այս արհեստանոցում էր սովորաբար իր չարուխները պատվիրում Անդրանիկ գորավարը, ինչպես իրենք էին ասում՝ Անդրանիկ փաշան: Օրերից մի օր, երբ Անդրանիկ փաշան եկել էր պատվեր տանելու, Արթըրը ընտանիքում ուրախություն էր. որդի էր ծնվել (1907 թ.), և հենց մեծ գորավարն էլ դարձավ փոքրիկի կնքահայրը, որին մկրտեցին Անդրանիկ անունով (Մանեի ապագա պապը):

Սովորական հայերի «սովորական» ճակատագրեր...

Նման բազմաթիվ պատմություններ կարելի է պատմել մեր ժողովրդի ողբերգական անցյալից: Մեծ եղեռնը 1.5 միլիոն հայի կյանք խլեց, փշրեց բյուրավոր ճակատագրեր: Փրկված հայերը ցրվեցին աշխարհով մեկ, պատսպարվեցին երկրագնդի ամենաանհավանական անկյուններում և ծիլեր տվեցին: Այսօր հայերի կարելի է հանդիպել ամենից անսովոր վայրերում: Եվ նրանք ապրում են, աշխատում, շարունակում են կերտել և արարել: Այդպես էլ այդ բակի խաչը. կանգնած է իր տեղում և իր առաքելությունն է կատարում, քանզի մեզ՝ քրիստոնյաներիս համար այն Աստծո գորության, փրկության, հաղթանակի և հավիտենական կյանքի նշանակ է:

Մարիաննա ՏԻԳՐԱՆՅԱՆ
ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի
կրտսեր գիտաշխատող

Մելադա Անդրանիկի Աղաբեկյան

Կյանքից հեռացավ վաստակաշատ գիտնական, ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի բարբառագիտության բաժնի ավագ գիտաշխատող, բանասիրական գիտությունների թեկնածու Մելադա Աղաբեկյանը՝ բարի հիշատակ ու լուսավոր հետազոտողներ իրենից հետո: Նա ծանաչված գիտնական էր, բարբառագետ և հնչյունաբան, իսկ վերջին տարիներին հետազոտություններ էր կատարում հայագիտության յուրահատուկ ոլորտում՝ բարբառային իրողությունները դիտարկելով նաև այլ լեզուների փաստերի հետ համեմատությամբ:

Մելադա Աղաբեկյանը ծնվել է 1939 թվականին Երևանում՝ ծառայողի ընտանիքում: Ավարտել է Գորիսի թիվ 2 միջնակարգ դպրոցը: 1956-1961 թթ. սովորել է Երևանի պետական համալսարանի ռոմանագերմանական ֆակուլտետի ֆրանսերենի բաժնում: 1961-1964 թթ. ֆրանսերեն է դասավանդել Չարենցավանի Մ. Մաշտոցի անվան միջնակարգ դպրոցում: Արդեն այդ տարիներին խորը գիտելիքները և հետազոտողի բնատուր շնորհը կանխորոշել են Մ. Աղաբեկյանի՝ գիտնականի հետագա մասնագիտական ուղին:

1964 թ. նա ընդունվել է Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի ասպիրանտուրա՝ ընդհանուր լեզվաբանություն մասնագիտությամբ: Ասպիրանտուրան ավարտելուց հետո որպես կրտսեր գիտաշխատող աշխատանքի է անցել Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի ընդհանուր և համեմատական լեզվաբանության բաժնում, այնուհետև իբրև ավագ գիտաշխատող իր գիտական գործունեությունը շարունակել է կիրառական լեզվաբանության, բարբառագիտության բաժնիներում: 1974 թ. թեկնածուական ատենախոսություն է պաշտպանել «Հայ-իտալյան բառային զուգաբանություններ» թեմայով: Հայ մտավորականի, սկզբունքային ու անաչառ հետազոտողի իր կոչմանը նա հավատարիմ է եղել ողջ կյանքի ընթացքում:

Նրա գրչին են պատկանում արդի հայ լեզվաբանության համար արժեքավոր մի շարք գիտական աշխատանքներ, որոնցից հիշատակելի են «Սյունիք-Արցախ տարածքի բարբառների պատմական հնչյունաբանություն», «Հայերենի համեմատական հնչյունաբանության հարցեր», «Հնդեվրոպական w-ի արտացոլումը հայերենում», «Հայ-ուրարտական ստուգաբանական դիտարկումներ», «Հնդեվրոպական ձայնավոր և ձայնորդ *u-ն հայերենում» ուսումնասիրություններ: Մ. Աղաբեկյանի ներդրումը մեծ է նաև հայերենի բարբառային հնչադարձությունների տառադարձման մոդ համակարգի մշակման գործում:

Մ. Աղաբեկյանը մտավորական էր այդ բառի բուն իմաստով, և պատահական չէր ակադեմիկոս Գևորգ Ջահուկյանի՝ նրա մասին հայտնած կարծիքը, թե միջազգային չափանիշների գիտնական է: Մ. Աղաբեկյանը գիտեր գնահատել իր գործընկերների գիտական ձեռքբերումները, միշտ ջանում էր աջակցել երիտասարդ հետազոտողներին, նախանձախնդիր էր գրական հայերենի անադարտության պահպանման, լեզվի ինստիտուտում հայոց լեզվի համակողմանի ուսումնասիրությանը միտված գիտական նորագույն մեթոդների, եղանակների, ուղղությունների ու ծրագրերի ներդրման ու կիրառության հարցերում:

Մ. Աղաբեկյանի հիշատակը միշտ վառ կմնա ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտի գիտաշխատողների, նրան ծանաչողների սրտերում:

ՀՈՒՇԱԽԱՆԳ (1915-2015)

Աղասը հայրենիք վերադառնալիս, Երևան, 1947 թ.

բան ուներ իր պապերի անցյալից: Ահա, օրինակ, նրանցից մեկի մտորումները Վարդ ու Աղաս պապերի՝ Երգիր տեսած վանեցիների մասին, որոնք հազիվ էին կոտորածից փրկվել: Նրա՝ մայրական զօնվ Վարդ պապիկը, խոշոր ու գեղեցիկ աչքեր ուներ, որոնք միշտ թախծոտ էին, իսկ վտիտ մարմինը դաժան մանկությունից ժառանգած հիվանդության կնիք ուներ: Նա պատմում էր, թե ինչպես թուրքերը սպանել էին իր հորը՝ Մանասին, որը գյուղի ռեսն էր, թե ինչպես իր մայրը՝ Արեգնազը, չորս մանկահասակ երեխաների հետ բռնել էր գաղթի ճանապարհը: Ամառը կային տանջանքների, տառապանքների և գրկանքների մատնված կինը լուռ տանում էր իր «խաչը»՝ հույս փայփայելով, թե կարող է փրկել գոնե երեխաներին: Սակայն Արեգնազի կրտսեր որդուն՝ երկամյա Էդվարդի կյանքը խլեց որովայնային տիֆը: Այնտեղ էլ՝ Միջագետքում, սեփական ձեռքերով թաղելով փոքրիկին, նա իր ողջ մնացած երեք զավակների հետ շարունակեց տաժանելի ճանապարհը: Վերջապես համգրված գտավ Ալեքսանդրապոլի ամերիկյան որբանոցում և երեխաների կողքին լինելու նպատակով այնտեղ էլ սկսեց աշխատել որպես խոհարար:

Հայրական կողմից Աղաս պապը, ինչ-

տերազմի տարիներին մեծ ծառայություն մատուցեցին հայրենիքին: Ներկայիս «Երրորդ մաս» թաղամասը դեռ մոր էր կառուցվում, իսկ «Ղեներ» կոչված վայրն իսկապես «բարոքա» էր՝ ամայի տարածք, որտեղ էլ Աղասն անցկացնում էր մեքենավարական դասընթացներ: Հենց այստեղ էլ՝ Ջանգլի ափից ոչ շատ հեռու՝ բարձունքի վրա, Աղասը կառուցեց իր տունը: Հետագայում՝ Կոտոկսկու անվան փողոցի հատակագիծն անելիս, առաջնորդվում են Աղասի տան դիրքով: Հասցեն էր՝ Կոտոկսկու 118 տուն, որտեղ և անցավ ընտանիքի փոքրիկների՝ եղբոր ու քրոջ անհոգ, երջանիկ մանկությունը:

Երբ սկսվում է Խորհրդա-ֆիննական պատերազմը (1939-1940 թթ.), Վարդը մեկնում է ճակատ, սակայն առողջական ծանր վիճակի պատճառով գորացրվում է և վերադառնում տուն: Աղասը (Հայրենական մեծ պատերազմի վետերան) տանկիստ էր, ամենակազմի հրամանատար, նրա տանկային ջոկատը պատերազմի սկզբում պարսկական սահմանի վրա հսկում էր տարածքը թուրքերի ոտնձգություններից, իսկ 1943-ին հրահանգ ստանալով՝ շարժվում է դեպի Ավստրիա: Նույն 43-ին էլ Աղասը ծանր վիրավորվում է. մնացել էր սեղմված երկու տանկերի արանքում: Երբ պատերազմը վերջացավ, Աղասը դեռ շարունակում էր մնալ Ավստրիայում՝ մասնագիտական ուսումնասիրություններ կատարելու նպատակով (նա տանկի մեխանիկական և շարժական համակարգի վերաբերող շատ արժեքավոր գյուտ էր արել, և այն կիրառվեց տանկաշինության մեջ): Հայրենիք վերադարձավ միայն 1947 թ.-ին: Պատերազմից հետո Վարդը երկար տարիներ դեղատնային կառավարման (Аптекоуправление) գլխավոր հաշվապահն էր, իսկ Աղասը՝ ՎՕՏԱՖ-ի գլխավոր հրահանգիչն ու ուսմասվարը:

Երբ 1969-ին ծնվեց նրանց թոռնիկը, մայրիկի ցանկությամբ նրան անվանեցին Արեյ: Որքան էր հուզված Աղաս պապը, և ի՞նչ թախծո կար հոգում, որը տարիներ շարունակ թաքցրել էր բոլորից. պարզվում է, որ նրա իրական ազգանունը Արեյան էր (հարազատ հորը՝ Խաչիկին, թուրքերը սպանել էին), իսկ Հովհաննիսյան գրվում էր խորթ հոր՝ Հակոբի ազգանունով:

Ահա այսպիսին էին նրանք՝ երկու վանեցի, երկու արժանի հայորդի...այսպես էր հիշում պապերին նրանց թոռնուհին

Ֆրանսիայի Նախագահը պարզևապրել է Մարկ Մուղալյանին

Պրոֆեսոր Մարկ Մուղալյանին պարզևապրել են Ամստերդամ-Փարիզ գնացքում ահաբեկչական ակտը կանխելիս դրսևորած արիության համար: Մրցանակը Մուղալյանին հանձնել է անձամբ Ֆրանսիայի նախագահ Ֆրանսուա Օլանդը, հայտնում է «100 lives» հիմնադրամը:

Օգոստոսի 24-ին Ֆրանսիայի նախագահ Ֆրանսուա Օլանդը Պատվո լեգեոնի շքանշանի սպայական մեդալներ (Ֆրանսիայի բարձրագույն պարգև) էր հանձնել ԱՄՆ 3 քաղաքացիների և մեկ բրիտանացու, որոնք վնասազերծել էին «Thalys» գնացքում կրակ բացած չարագործին:

Նախ՝ տեսնենք, թե ինչ են հողատարրերը, ու ինչ կարևորություն ունեն դրանք ժամանակակից արդյունաբերության մեջ: Քիմիական գիտությունը հողատարրերի շարքում է դասում Դ. Մենդելեևի պարբերական աղյուսակի երրորդ խմբի երկրորդ ենթախմբի 3՝ սկանդիում, իտտրիում և լանտան և թիվ 57 հերթական համարից (լանտանից) հետո առանձին շարքով շարված լանտանոիդներ կոչվող

կով և հարակից լեռնահանքային արդյունաբերության ու վերջինիս կողմից թողարկվող արտադրանքի որակից է կախված նոր տեխնոլոգիաների իրացման հարցը, ինչպես նաև բարձր տեխնոլոգիական արտադրանքների որակը:

Սկանդիումի կիրառությունը մինչև 2000 թվականը շատ սահմանափակ էր: Սկանդիումի միացություններն ու օքսիդները կիրառվում էին էլեկտրոնիկա-

դրանց միացություններ կիրառություն են գտել գիտության և տեխնիկայի բազմաթիվ ճյուղերում: Դրանք կիրառվում են պողպատների, թուջի, գունավոր մետաղների համաձուլվածքների արտադրության մեջ: Այդ պարագայում օգտագործվում է գլխավորապես միջմետալ-լանտանոիդների համաձուլվածքը ցերիումի և լանտանի գերակշիռ պարունակությամբ: Լանտանոիդների փոքր քանակությամբ

դեցության ներքո և կիրառվում է միջուկային տեխնիկայում: Լանտանոիդների օքսիդների փոքր քանակների հավելումը կիրառվում է ապակիների գունավորման և գունաթափման համար: Այսպես, նեոդիմի օքսիդն ապակուն տալիս է վառ կարմիր գույն, իսկ պրոմեթիումի օքսիդը՝ կանաչ: Լանտանոիդների օքսիդները կիրառվում են նաև ճենապակու, ջնարակի և արժանապակու գունավորման համար:

գերարագ տրանսպորտը (մագնիսական բարձիկի վրա գործող), ինֆրակարմիր օպտիկան, լազերային տեխնիկան, վերջին սերնդի էլեկտրոնային հաշվիչ մեքենաները և այլն:

Հազվագյուտ տարրերը, այդ թվում նաև հազվագյուտ հողատարրերը, այժմ համարվում են «արդյունաբերության վիտամիններ», քանի որ առանց դրանց արդյունաբերության առաջընթաց ապահովելը դառնում է անհնարին:

Վերջին 20-30 տարիներին հազվագյուտ հողատարրերի համար բացահայտվել է նոր ուղղություն ավտոմոբիլաշինության մեջ, և այդ ուղղությունը դարձել է հեռանկարային բոլոր երկրների ավտոմոբիլաշինության գործում:

Գիտնականները գտնում են, որ հազվագյուտ մետաղների, այդ թվում առաջին հերթին հազվագյուտ հողատարրային մետաղների, նկատմամբ պահանջարկը երկարատև հեռանկարում ոչ միայն չի նվազի, ոչ միայն չի մնա կայուն, այլև դանդաղ և կայուն թափով կարող է աճել:

Հազվագյուտ հողատարրեր են հայտնաբերված 37 երկաթաքարային հանքավայրերի մեծ մասի տարածքում, այն հանքավայրերի, որոնց տարածքը որոշակի աստիճանի հետախուզված և հետազոտված է: Դրանցից են Աբովյանի մանրագնին հետախուզված (հաշվեկշռային պաշարներով) հանքավայրը, Սվարանցի և Բազումի նախնական փուլով հետախուզված հանքավայրերը, որոնց տարածքում առկա են հեղինակային հաշվարկված պաշարներ: Նշված հանքավայրերից բացի, Հայաստանի տարածքում հայտնաբերված են հարյուրից ավելի, փոքր ու մեծ, հանքաերևակումներ, որոնք դեռևս չեն հետախուզվել և երկաթի հետ տարածված հարակից բաղադրիչների գծով չեն հետազոտվել:

(Շարունակելի)

Յ. Ս. ԱՎԱԳՅԱՆ
Երկրաբանահանքաբանական գիտությունների դոկտոր

Հազվագյուտ հողատարրեր՝ «արդյունաբերության վիտամինները», ՀՀ հանքավայրերում

14 տարրերը: Դրանք են ցերիումը, պրազեոդիմը, նեոդիմը, պրոմեթիումը, սամարիումը, եվրոպիումը, գադոլինիումը, տերբիումը, դիսպրոզիումը, հոլմիումը, էրբիումը, թուլիումը, իտտերբիումը և լուտեցիումը (ընդամենը 17 տարր):

Բոլոր հողատարրերն իրենց քիմիական և ֆիզիկաքիմիական հատկություններով շատ մոտ են միմյանց և բնության մեջ սովորաբար գտնվում են միասին: Դրանց գլխավոր աղբյուրներից են մոնացիտ և բաստնեզիտ հանքանյութերը, որոնք հիմնականում բաղկացած են ցերիումի, լանտանի, իտտրիումի և մյուս հողատարրերի կարբոնատներից և ֆոսֆատներից: Ազատ վիճակում հողատարրերն իրենցից ներկայացնում են արծաթասպիտակ մետաղներ են՝ հալման բարձր ջերմաստիճաններով: Դրանց մետաղական հատկություններն արտահայտված են ավելի կտրուկ, քան քիմիական խմբի գլխավոր (I) ենթախմբի տարրերինը:

Տեխնիկայի և տեխնոլոգիաների զարգացումն ուղեկցվում է մշակող արդյունաբերության արտադրանքների պահանջարկի մեծացմամբ, առաջին հերթին մետալուրգիական համալիրի՝ մետաղների և համաձուլվածքների գծով իրենց ամբողջ բազմազանությամբ: Հետևաբար՝ մետալուրգիական ճյուղի վիճա-

յում, մասնավորապես ֆերրիտները, որոնք պարունակում են ոչ մեծ քանակի սկանդիումի օքսիդ, կիրառվում են արագ գործող հաշվողավճռողական սարքերում: Մետաղական սկանդիումը կիրառվում է էլեկտրավակուումային տեխնիկայում որպես լավ գետտեր (գազերի չփոշիացնող կլանիչ): Իտտրիումի օքսիդը նույնպես կիրառվում է ֆերրիտների արտադրության մեջ: Իտտրիում պարունակող ֆերրիտները կիրառվում են լսողական գործիքներում, հաշվողավճռող սարքերի հիշողական բջիջներում: Իտտրիումի 90 իզոտոպը կիրառվում է բժշկության մեջ:

Շատ լանտանոիդներ և

խառնուրդը բարձրացնում է չժանգոտվող, արագ կտրող, հրակայուն պողպատների և թուջի որակը: 0,35% միջմետալի խառնուրդը «միխրոմի» մեջ դրա ծառայելու ժամանակահատվածը 10000C-ում մեծացնում է տասն անգամ: Լանտանոիդների խառնուրդն ալյումինիումի և մագնեզիումի համաձուլվածքներին մեծացնում է դրանց ամրությունը բարձր ջերմաստիճանների պայմաններում:

Հազվագյուտ հողատարրային մետաղների խոշոր չափերի կիրառող է ապակու արտադրությունը: Ցերիում պարունակող ապակին չի խունամում ռադիոակտիվ ճառագայթման ազ-

Թերևս ոմանք չհավատան, սակայն իրողություն է այն, որ պրեզիդենտ Ելցինի ապարատում երկար տարիներ աշխատել է աստղագուշակ գեներալ Գեորգի ՌԱԳՈ-ԶԻԼԸ:

- Գեներալ, իսկապես Դուք եղե՞լ եք պրեզիդենտի աստղագուշակը:

- Ո՛չ, հաստիքացուցակով այդպիսի պաշտոն չկար: Բայց և՛ պրեզիդենտի անվտանգության ծառայության պետ Ալեքսանդր Կորժակովը, որի առաջին տեղակալն էի ես, և՛ ամբողջ թիմը գիտեի իմ այդ ունակությունների մասին: Դեռևս ԽՍՀՄ պետական անվտանգության կոմիտեի 2-րդ գլխավոր վարչությունում աշխատելիս ես արդեն մեծ փորձ ունեի հոգեբանության հնարավորություններն օգտագործելու օպերատիվ աշխատանքի և ռազմական հետախուզության ողջ համակարգի կառավարման կատարելագործման ուղղությամբ: Նույնիսկ այդ թեմայով աստեմախոսություն էի պաշտպանել: Իմ հետաքրքրությունն աստղագուշակության մեջ նկատմամբ պատճառ դարձավ, որ ինձ հրավիրեցին պրեզիդենտի անվտանգության ծառայություն՝ որպես Կորժակովի տեղակալ:

- Ասացեք, խնդրեմ, իսկ ինչպե՞ս էիք աստղագուշակի ձեր ունակություններն օգտագործում քաղաքական վճիռներ կայացնելիս:

- Գիտեք ինչ, ծնվելիս արդեն յուրաքանչյուր ոք աստղերից ստանում է ինֆորմացիոն հոսքի իր բաժինը, որն անհատին օժտում է որոշակի հատկանիշներով: Պրեզիդենտի շրջապատում գտնվող յուրաքանչյուր անձնավորության համար (սկսած վարորդից ու հավաքարարից մինչև ամենաբարձրաստիճան պաշտոնյան), ամեն շաբաթ կազմվում էր հատուկ տեղեկանք՝ սխեմաներով, գծագրերով, կողերով, բանաձևերով, իսկ հետևություններն ու եզրակացություններն արվում էին՝ նկատի ունենալով անձի ծննդյան տարին, ամիսը, օրը, արևի և արեգակնային համակարգության մոլորակների ազդեցությունը: Չէ՞ որ աստղային մարմին-

ների էներգիայի ազդեցությամբ պայմանավորվում, ձևավորվում են մարդկային վարքագծի շատ դրսևորումներ: Ի՞նչ էր դա մեզ տալիս: Աստղագուշակության հնարավորությունների իմացությունը մեզ թույլ էր տալիս կանխագուշակել-որոշել այն մարդկանց վարքագծի դրսևորումները, որոնք կոչված էին ապահովելու պրեզիդենտի անվտանգությունը: Եվ ոչ միայն նրանց: Եթե անհրաժեշտ էր լի՛նում, փոխում էինք մարդկանց աշխատանքային գրաֆիկը, պրեզիդենտի շքախմբի երթուղին: Նյարդային և հոգեկան լարվածությունը մեղմելու համար մենք ոչ միայն օգտվում էինք աստղագուշակության հնարավորություններից, այլև հիպնոսի միջոցներից: Ի դեպ, հիպնոսը իմ վաղուցվա նախասիրություններից է, և ես իմ այդ ունակություններն օգտագործում էի պրեզիդենտի անվտանգության ծառա-

յությունում աշխատելիս:

Կուզեի մեր բազում գործերից միայն մի օրինակ հիշել:

Բորիս Ելցինը պաշտոնական այցով մեկնելու էր ճապոնիա: Մեր խմբին հաջողվեց իմանալ, որ արտագործնախարար Կոգիրևը պատրաստել է մի փաստաթուղթ, որի ստորագրման պարագայում Ռուսաստանը Կուրիլյան կղզիները հանձնում է ճապոնիային: Մենք մեր միջոցներով կարողացանք պարզել, որ Ելցինը պատրաստ է նման պայմանագիր ստորագրելու: Մի բան, որ չէր կարելի թույլ տալ: Մենք գործի անցանք. մամուլում, լրատվամիջոցներում սկսեցին հայտնվել լուրեր, որոնցում ասվում էր, որ ճապոնացիները 100-տոկոսանոց երաշխիք չեն կարող տալ Ելցինի անձի անվտանգության համար: Այս լուրերը, բնականաբար, հասնում էին Ելցինի ականջին: Եվ ➤ 8

Աստղագուշակը՝ գեներալի ուսադիրներով

Ասպրղագուշակը՝...

➤ 7 ՌԴ նախագահը հանկարծ հայտարարեց, որ ճապոնիայի այցը չի կայանա:

Մենք հասանք մեր նպատակին: Եվ պատմական անշտեկի սխալը՝ Կուրիլյան կղզիների համձնուճը՝ ճապոնիային, շնորհիվ մեր խմբի, չիրականացավ:

- Ներեցեք, բայց ունենալով այդպիսի զարմանալի ունակություններ և կանխագուշակելու հնարավորություններ, դուք ինչպե՞ս թույլ տվեցիք, որ 1996 թվականի պրեզիդենտական ընտրությունների երկրորդ ծեր անվտանգության ծառայությունը լիովին լուծարեցին և ստեղծեցին նորը:

- Այն, որ անվտանգության ծառայությունը պետք է ասպարեզից հեռանա, մեզ հուշում էին աստղագուշակային որոշակի տվյալներ և այն պատասխանները, որոնք մեզ տալիս էր համակարգչային տեխնոլոգիան: Դրանք հաշվարկել էին, որ վերջին մեկուկես ամսվա ընթացքում անվտանգության ծառայությունը լիովին կազմալուծվել է: Այդպիսին է ճակատագիրն այն բոլոր կառույցների, որոնք ստեղծվել են նույնքերին՝ կարիճի ամսում: Գործակաճնում ամեն մի այդպիսի կառույցի ներսում առկա է ինքնառնչացման գործոն: Չէ՞ որ կարիճը հաճախ ինքն իրեն է խայթում: Երբ օբյեկտիվորեն գործում են ինչ-որ մարդկանց ղեկավարող ինչ-որ երկնային ուժեր, դիմագրավելը դրանց անչափ բարդ է: Ահա ինչու կարևոր է իմանալ այդ, հասկանալ ինչ է կատարվում և հաշվի առ-

նելով կատարվելիքի անխուսափելիությունը՝ ոչ թե դիմագրավել դրան, այլ գործնական հետևություններ անել: Իշխանության վերին ոլորտներում կարևոր դիրքեր գրավելու համար մոլի պայքարը Ռուսաստանում երբեք չի դադարել: Եվ ահա պրեզիդենտի անվտանգության ծառայությունը կամաց-կամաց վերածվում էր քաղաքական իշխանության կառույցի և դառնում նրա մի մասը: Հենց որ անվտանգության ծառայությունը պաշտոնապես դարձավ պրեզիդենտական վարչակազմի օղակներից մեկը, իսկ Կործակովը՝ Ելցինի ավագ օգնականը, զբաղվեց ոչ միայն անվտանգության, այլև ընդհանուր քաղաքական բնույթի հարցերով, կամա թե ակամա այդ կառույցը մտավ այն ասպարեզը, որտեղ կատաղի, դաժան պայքար էր ընթանում քաղաքական իշխանության և ազդեցության համար: Այսինքն, ասպարեզ, որտեղ բոլորը բոլորի դեմ են: Ռուսաստանի պրեզիդենտի պաշտոնի համար նախընտրական կատաղի պայքարի սուր ծայրում հայտնվեց անվտանգության ծառայությունը և այրվեց-մոխրացավ: Կատարվեց այն, ինչ նախանշված էր վերուստ:

- Սակայն չէ՞ որ ամենաբարդ իրադրություններում անգամ կան ամեն կարգի սողանքներ: Ես կարդացել եմ, օրինակ, որ Նոստրադամուսի կանխագուշակությունների պրոպագանդան իբրև թե ԱՄՆ-ի հատուկ ծառայությունների տակտիկական խաղերն են, որպեսզի ի շահ իրենց և ուզածի պես ձևավորեն հասարա-

կական կարծիքը:

- Երբ ես աշխատում էի ԽՍՀՄ «Կենսաէներգոինֆորմատիկա»-ի կենտրոնում, մենք բազում փորձեր էինք արել լուրջ և բարձրաստիճան մարդկանց վրա: Ես այն ժամանակ համոզվեցի, որ մարդկանց վրա ազդելու շատ միջոցներ պարունակում են հոգեբանական ուժեղ էֆեկտներ (ազդակներ), որոնց բնույթը գիտնականները մինչև օրս չեն կարողանում բացատրել: Եվ այսօր այդ հնարավորություններն ակտիվորեն օգտագործվում են ոչ միայն անվտանգության համակարգում, այլ նաև քաղաքականության ասպարեզում: Ես կարծում եմ, որ պրեզիդենտի անվտանգության ծառայությանը այն կազմով, որ էր 1996 թվականին, ոչինչ չէր կարող փրկել, նա դատապարտված էր:

- Ես լսել եմ, որ պրեզիդենտի անվտանգության ծառայությունը զբաղվել է նաև նրանով, որ պրեզիդենտին պահպանել է այլևս չորակայինների, ՁԹԾ-ների ազդեցությունից:

- Զճանաչված թռչող օբյեկտներ, մեր կարծիքով, առայժմ գոյություն չունեն: Նորագույն մշակումներն ու տեխնիկական միջոցներն ազդում են անհատների գիտակցության վրա, և մարդիկ կոնկրետ տարածքում իբր տեսնում են «թռչող ափսե»: Սկսվում է մասսայական փսիսոգը: Այսօր արդեն կան համակարգեր, որոնք հնարավորություն են տալիս մարդու գիտակցության մեջ արհեստականորեն հարուցելու նման էֆեկտներ: Ռուսաստանի Դաշնության տարածքում «թռչող ափսեների» հայտնվելը կրում է ալիքային-հաջորդական բնույթ: Այսինքն, ինչ-որ մեկը տեսել է «թռչող ափսե», որին հաջորդում

է դրա շուրջ ստեղծված աղմուկը: Իսկ հետագոտողներն ուշիուշով հետևում և ուսումնասիրում են դրա ազդեցությունը հասարակական-քաղաքական իրադարձությունների վրա: Այսպես զարգանում է ներշնչանքի որոշակի աստիճան: Մարդը դառնում է ավելի ներշնչվող: Ինչ-որ մարդկանց այդ վիճակը պետք է: Մենք փորձում էինք դիմագրավել դրան:

- Ասացե՛ք, խնդրեմ, մի՞թե այսօր էլ քաղաքականությունը ծրագրվում է նաև աստղերի օգնությամբ:

- Երբ այն պահանջվում է իրադրության անհրաժեշտ զարգացման համար: Ներքին և արտաքին քաղաքականությունը խաղաղաշտ է՝ խաղի իր կանոններով: Այստեղ գործում է ռեֆլեքսային (ազդակային) խաղերի սեփական տրամաբանությունը, երբ ծրագրվում են անգամ պատահականությունները, առանձին դիպվածները, որպեսզի ժամանակին կարողանա ուշադրությունը հարցերի այս խմբից շեղել դեպի մեկ ուրիշը, կենտրոնացնել այլ խնդիրների վրա, մեղմացնել, հանել լարվածությունը: Օրինակ, Կործակովը հիմնալի գիտեր իրադրությունը կտրուկ փոխելու, այն բացարձակապես այլ հարթություն տեղափոխելու միջոցները: Ելցինի հետ ամմիջականորեն նա էր աշխատում... Կան բաներ, որոնք մենք ենք կառավարում, երևույթներ էլ կան, որոնք կառավարվում են աստղերի կողմից: Մենք այս ճշմարտությունը գիտեինք և մեր գործունեության մեջ հաշվի էինք առնում ու ղեկավարվում դրանով: Թերևս հենց այդ էր պատճառը, որ Ելցինն այդքան երկար մնաց իշխանության ղեկին...

(Ռուսական մամուլի էջերից)

ՀԵՏԱԲՐԵՐԱՍԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Երբ Լոնդոնում հանդիսություն էր կազմակերպվել ի պատիվ Պիեռ Կյուրիի, պատվավոր հյուրը, ամեն ինչ թողած, զբաղված էր նրանով, որ նախ գնահատում էր բարձր հասարակության տիկնամեց կողմից համընդհանուր ցուցադրության դրված նրանց պերճ զարդերը, ապա մտքում բարձրաձայն ծանուցեթև անում, թե այդ գունարներով քանի մոր լաբորատորիա կարելի կլիներ ստեղծել:

Երիտասարդ Նիլս Բորը լավ ֆուտբոլիստ էր և իր եղբոր՝ Հարոլդի հետ ընդգրկված էր Դանիայի ֆուտբոլի հավաքական: Դրա համար էլ ամենակին պետք չէ զարմանալ, երբ 1922 թվականին դանիական լրագրերից մեկը տպագրեց այսպիսի հաղորդագրություն. «Նշանավոր ֆուտբոլիստ Նիլս Բորին շնորհվել է Նոբելյան մրցանակ»:

Առաջին համաշխարհային պատերազմից հետո Մարի Կյուրին արդեն շատ նշանավոր էր և մեծ ճանաչում ուներ հատկապես ֆեմինիստների միջավայրում: 1921 թվականին Միացյալ Նահանգներ այցի ժամանակ Մարի Կյուրին որոշ ժամանակ հարկադրված էր հանդիպումների գնալ աջ ձեռքը վիրակապված: Պատճառն այն էր, որ նրա մոլեռանդ երկրպագուհիներից մեկը Մարիի աջ ձեռքի դաստակը դուրս գցեց, այնքան ոգևորված էր թափ տվել նրա ձեռքը:

Նրա դուստրը՝ Եվա Կյուրին, այդ կապակցությամբ նկատել էր. «Մայրիկը դարձավ իր փառքի զոհը»:

Մի անգամ, երբ Նիլս Բորը իր աշխատասենյակում գիտական հոդված էր թելադրում ասիստենտին, հանկարծ ներս մտավ Եյնշտեյնը: Նիլս Բորի տարակուսած հայացքին Եյնշտեյնը պատասխանեց, որ բժիշկը նրան արգելել է ծխել՝ միայն թե ծխախոտ գնելու նախապայմանով: «Քանի որ ծխախոտ գողանալու արգելք դրված չէ ինձ վրա, ես էլ որոշեցի գալ քեզ հյուր, քանի որ լավ գիտեի, թե դու որտեղ ես պահում ծխախոտը»:

- Տուժող, ճանաչո՞ւմ եք արդյոք այն մարդուն, որ փախցրել է ձեր ավտոմեքենան:

- Ձերդ ազնվություն, խնայեցե՛ք ինձ, նրա փաստաբանի ճառից հետո ես ընդհանրապես համոզված չեմ, թե երբեք ավտոմեքենա ունեցել եմ, արդյոք:

☺

Բենգալցական մոտ շոնդոնով արգելակում է մի ուսումնական ավտոմեքենա: Դեկին մտած տիկինը կարգադրում է.

- Լցրեք բերաններան:
- Մեկ ռուպե: Խնդրում եմ՝ անջատեք շարժիչը:
- Արդեն վաղուց անջատված է, ուղղակի հրահանգիչն է դողացնում:

☺

Հոգեբուժարան: Գլխավոր բժիշկը թուրքումուր է թափում բուժանձնակազմի գլխին.

- 7-րդ պալատից Նապոլեոնը գործ է հավաքել, 11-րդ պալատից Կուտուզովի դրոշի ներքո հավաքվել է աշխարհագրաբանների մի ստվար բանակ: Դուք հասկանո՞ւմ եք, թե ինչ է լինելու դրա վերջը:

- Իհարկե, գիտեմք, բայց այսպես էլ այստեղ շատ տխուր է...

☺

- Ողջույն, ինչպե՞ս է կյանքը, ինչպե՞ս է ամուսինը:
- Ասաա՜, ամուսինս ամբողջ օրը իր չորքոտանի ընկերոջ հետ է:
- Ի՞նչ է, դուք շուն եք գնել:
- Ոչ, ոչ թե շուն, այլ բազմոց:

☺

Ամուսինները կռվում են:
- Ճիշտ եմ ասում՝ շիկահեր կանանց 68 տոկոսն անուղղ է: Դուք մույնիսկ հաշվել չգիտեք:
- Թանկագինս: Դա ամենակին ինձ չի վերաբերում: Ես մտնում եմ մնացած 12 տոկոսի մեջ:

☺

Իմ կարծիքով Ալեքսանդր Պուշկինն առաջին ռուս ռեպերն է: Նա հրաշալի հանգավորում էր, ուներ աֆրիկյան արմատներ և զոհվեց փոխիրաճության ժամանակ:

☺

Մարդ արարածը բաղկացած է 80 տոկոս ջրից: Եթե մարդը չունի երազանք կամ կյանքի նպատակ, նա պարզապես ուղղահայաց ջրափուս է:

☺

Օֆիսում զանգում է հեռախոսը.
- Ալլո, ձեզ կադրերի բաժնի վարիչ պե՞տք է:
- Ոչ, պետք չէ:
- Գրողը տանի, բա ինչո՞ւ եք դուք նրան պահում:

☺

Հեռախոսագանգ: Հեռախոսափողը վերցնում է երեք աղջիկների հայրը:
- Ողջույն, ծկնիկ, այդ դո՞ւ ես:
- Ոչ, ձեզ հետ խոսում է ամբողջ ակվարիումի տերը:

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ ԳԱՍ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտը հայտարարում է մրցույթ ինստիտուտի արևմտահայերենի բաժնի ավագ գիտաշխատողի (0,5 դրույք) թափուր տեղի համար:

Դիմողները պետք է ունենան գիտական աստիճան, տվյալ ոլորտում գիտական վաստակ, գիտական աշխատանքներ ղեկավարելու հմտություն:

Ամիսաժեշտ է ներկայացնել հետևյալ փաստաթղթերը՝

ա) դիմում.

բ) լուսանկար.

գ) քաղվածք աշխատանքային գրքույկից.

դ) ինքնակենսագրություն.

ե) բարձրագույն կրթության դիպլոմի պատճենը.

զ) գիտական աստիճանը հաստատող դիպլոմի (դիպլոմների) պատճենը.

է) կադրերի հաշվառման անձնական թերթիկ.

ը) տեղեկանք մշտական բնակության վայրից.

թ) հրատարակված աշխատանքների ցանկ.

ժ) գիտական կոչումը հաստատող փաստաթուղթ (դրա առկայության դեպքում).

ժա) բնութագիր վերջին աշխատավայրից:

Փաստաթղթերը պետք է ներկայացնել մեկ ամսվա ընթացքում (հայտարարությունը հրապարակելու օրվանից) հետևյալ հասցեով՝ Երևան, Գր. Լուսավորչի15, ՀՀ ԳԱՍ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ (գիտական քարտուղարին), հեռ. 56 53 37:

Գիտություն

Գլխավոր խմբագիր՝
Ա. ՏԵՐ-ԳԱԲՐԻԵԼՅԱՆ

Երևան-19, Մարշալ Բաղրամյան

24բ, հեռ. 56-80-14:

Դասիչ՝ 69268, գրանցման

վկայական՝ 448:

Ստորագրված է տպագրության՝

22.09.2015 թ.:

Տպաքանակը՝ 500:

noravyan@mail.ru

"ТИТУЛОН" ("Найка") газета НАН РА